

2002

№1-2

ИЗДАТЕЛ

В БРОЯ:

❖ МАРКЕТИНГЪТ НА
ИНТЕЛЕКТУАЛНАТА
СОБСТВЕНОСТ

д-р Лъчезар Георгиев

❖ ПРОФ. Д.Ф.Н. ЕЛКА КОНСТАН-
ТИНОВА ЗА ЧЕТЕНЕТО, КНИГАТА,
БИБЛИОТЕКИТЕ, КНИГОИЗДАВА-
НЕТО...

Един разговор на доц. д-р Мария
Младенова

❖ БЕЗШУМНОТО, НО ГОЛЯМО
ДЕЛО НА ПАНАЙОТ КЪРШОВСКИ
Христо Медникаров

❖ И Н Т Е Р В Ю
РАБОТИХМЕ В ПОЛЗА НА БЪЛГАР-
СКАТА КНИЖОВНОСТ

Разговор на Пенка Гърбузанова с
д-р Лъчезар Георгиев

❖ ЩРИХИ ОТ ИСТОРИЯТА НА
ПЕЧАТНИЦАТА НА ВЕЛИКОТЪР-
НОВСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ
"СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ"

Издател

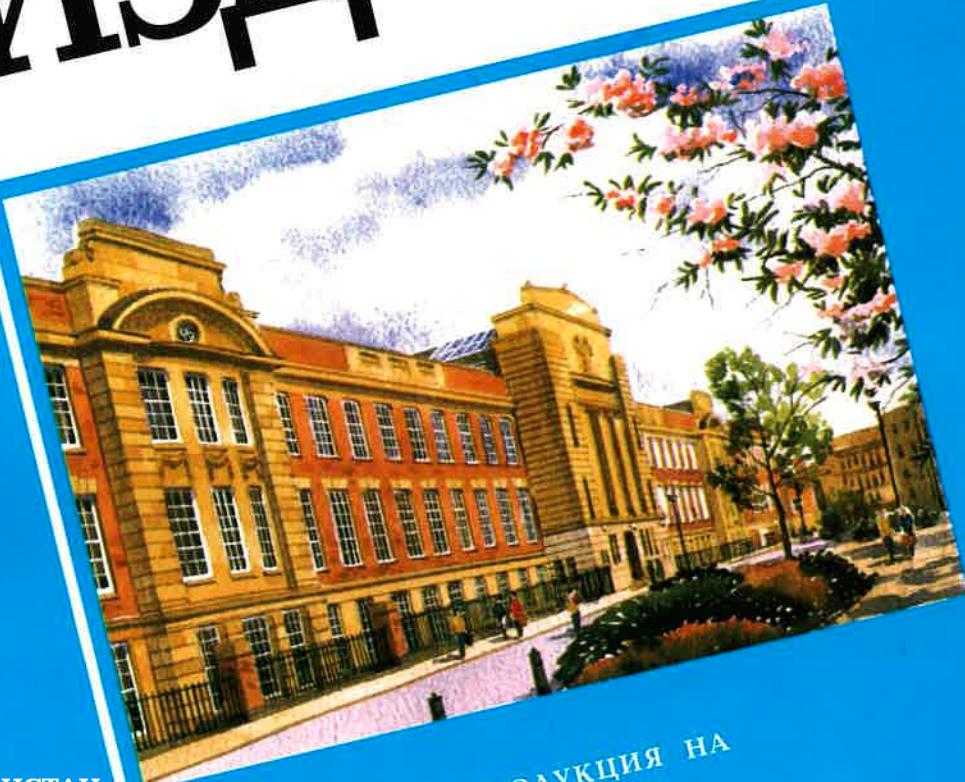
❖ КНИЖНАТА ПРОДУКЦИЯ НА
ЕЛЕНСКИТЕ КРАЕВЕДИ
Христо Медникаров

❖ ИЗДАНИЯ И ИЗДАТЕЛИ НА ВИКТОР
ЮГО В БЪЛГАРИЯ
д-р Лъчезар Георгиев

❖ КАМЕННАТА ТЕСЛА Е ЛИЧЕН НОЖ!
Васил Узунов

❖ ЛЕГЕНДИ ЗА ЧЕРВЕН БРЯГ
Стела Асенова

❖ НАУЧНАТА И ИЗДАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ
НА УНИВЕРСИТЕТА В УЛВЪРХЕМПТЪН
Силвия Хейкокс

№ 1-2 2002

ТРИМЕСЕЧНО СПИСАНИЕ ЗА ИЗДАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ

ИЗДАТЕЛ

СПИСАНИЕ "ИЗДАТЕЛ" ОТНОВО В РЪЦЕТЕ НА ЧИТАТЕЛЯ

След неколкогодишно прекъсване (поради обичайните за едно научно периодично издание проблеми от финансов характер) националното списание за издателска дейност "Издател" подновява излизането си. Няма да изброяваме в детайли колко усилия са необходими, за да се продължи съществуването на едно толкова нужно за страната ни списание по проблемите на историята и теорията на издателската дейност. Благодарим на онези колеги – издатели и печатари, с чиято помощ възстановяваме списването и отпечатването на "Издател". Разчитаме и на всички, които желаят да ни окажат съдействие с предпечат и отпечатване на списанието, като от своя страна редакцията ни се ангажира да им предостави място за реклама и текстово популяризиране на тяхната издателска и печатарска дейност. През 2002 г. предстои да излязат – освен настоящата кн. 1-2, 2002, и кн. 3-4, 2002 г. Списанието приема абонамент директно на редакционния адрес, посочен в издателското каре. През 2003 г. се запазва излизането в четири книжки.

СЪДЪРЖАНИЕ

◊ МАРКЕТИНГЪТ НА ИНТЕЛЕКТУАЛНАТА СОБСТВЕНОСТ д-р Лъчезар Георгиев	3
◊ ПРОФ. Д.Ф.Н. ЕЛКА КОНСТАНТИНОВА ЗА ЧЕТЕНЕТО, КНИГАТА, БИБЛИОТЕКИТЕ, КНИГОИЗДАВАНЕТО... Един разговор на доц. д-р Мария Младенова	12
◊ БЕЗШУМНОТО, НО ГОЛЯМО ДЕЛО НА ПАНАЙОТ КЪРШОВСКИ Христо Медникаров	22
◊ И Н Т Е Р В Ю РАБОТИХМЕ В ПОЛЗА НА БЪЛГАРСКАТА КНИЖОВНОСТ Разговор на Пенка Гърбузанова с д-р Лъчезар Георгиев (Интервюто е излъчено със съкращения през април 2002 г. от общинско кабелно радио "Велико Търново")	24
◊ ЩРИХИ ОТ ИСТОРИЯТА НА ПЕЧАТНИЦАТА НА ВЕЛИКОТЪРНОВСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ "СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ" Издател	31
◊ КНИЖНАТА ПРОДУКЦИЯ НА ЕЛЕНСКИТЕ КРАЕВЕДИ Христо Медникаров	35
◊ ИЗДАНИЯ И ИЗДАТЕЛИ НА ВИКТОР ЮГО В БЪЛГАРИЯ д-р Лъчезар Георгиев	39
◊ КАМЕННАТА ТЕСЛА Е ЛИЧЕН НОЖ! Васил Узунов	46
◊ ЛЕГЕНДИ ЗА ЧЕРВЕН БРЯГ Стела Асенова	49
◊ НАУЧНАТА И ИЗДАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ НА УНИВЕРСИТЕТА В УЛВЪРХЕМПТЪН Силвия Хейкокс	51

АВТОРСКО ПРАВО

Маркетингът на интелектуалната собственост е част от големия и всеобхватен въпрос за маркетинга в книгоиздателската дейност. Авторът на дадена книга се явява създател, творец и пръв по важност носител и собственик на своите права върху произведението си. Създаденият продукт на интелектуалната дейност в областта на книгоиздаването – литературната, научна или всяка друга творба, от която би могла да бъде създадена книга, още преди нейното отпечатване и появя на книжния пазар има своя маркетингов път. Това се налага и преди овеществяването на произведението, дори преди създаването на самото произведение.

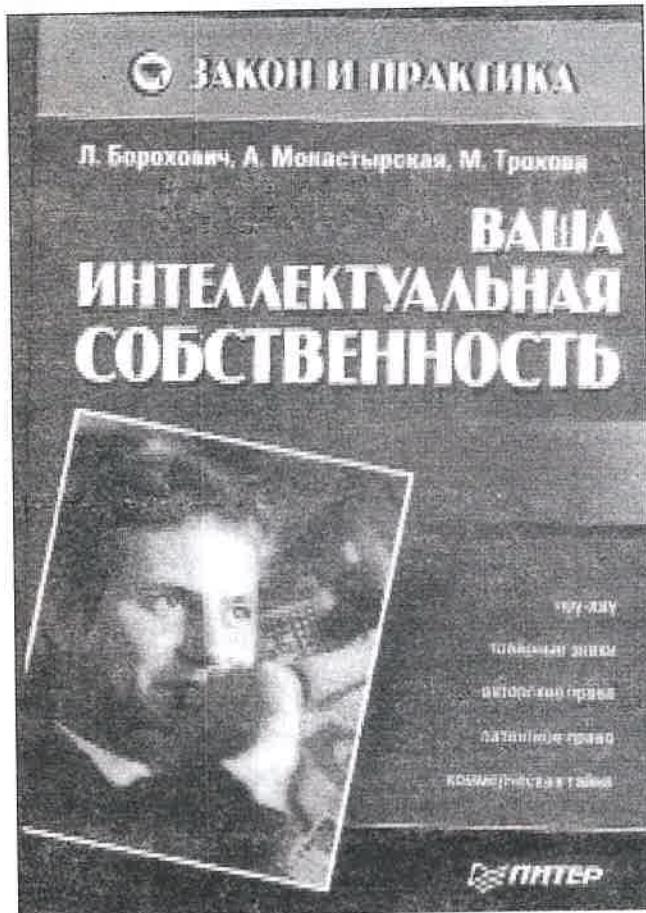
Авторът на книгата е носител на неимуществени и имуществени права, възникващи при създаването на всяко произведение на литературата, науката и изкуствата. Самото право на авторство се явява основно и водещо; то в най-голяма степен се фокусира върху личността на твореца. Неслучайно в законите за авторска защита на редица държави е записан и срокът за охрана на авторското право – докато авторът е жив и съответен срок след неговата смърт. За България този срок е 70 години след смъртта на автора, като се упражнява от неговите законни наследници, организацията за колективно управление на авторски права или от министерството на културата. Неотменно и водещо изискване пред участниците в Бернската конвенция, към чийто съюз членува и нашата страна, е законодателството на тези държави да предоставя на авторите правото на авторство върху произведенията си, както и правото да противодействат

МАРКЕТИНГЪТ НА ИНТЕЛЕКТУАЛНАТА СОБСТВЕНОСТ

д-р Лъчезар Георгиев

на всяко вмешателство и промяна върху произведението без тяхно съгласие и, разбира се, закрила на автора срещу всяко друго посегателство, вреда върху честта и репутацията на автора. Важно е и правото на автора да поставя своето име, псевдоним или да остане анонимен при използването на своето произведение. Правото на авторовото име остава като едно неотменимо право и продължава да действа и след неговата смърт.

Сред имуществените авторови права най-важно във връзка с маркетинга на създадения интелектуален продукт е правото за използване на произведението. Авторът може да отстъпи срещу договориране и продажба на своето произведене, като негово е правото да определи и начина, по който да стане това – да се възпроизведе оригиналният му ръкопис; да се измени формата във вид на преработка; да се преведе на чужд език. Оттук настине се създават възможности за възникването на маркетингови клаузи в договора между автора и издателя, които се споразумяват за формата на използване и разпространение на произведението – само като книга, като книга и компактдиск; като книга и дигитален видеоносител; също и за формата и вида на подвързията

Една от последните книги на издателство "Питер" (Санкт Петербург) в библиотечната поредица "Закон и практика"

— мека, твърда, с обложка. В споразумението могат да са налице още и договорености за първия тираж и за последващите допечатки, за срока на използване, за начина на художественото и иллюстрационното оформление на корицата и книжното тяло.

Продажбата на интелектуалния продукт може да се реализира чрез т. нар. възлагателен договор, при който издателят предлага идея, по която авторът да работи и да създаде произведение. Обикновено в този случай от името на издателя преговаря редакторът, завеждащият редакция на съответния отдел (напр. за художествена литература, за научна или учебна литература), главният редактор (който може да е

едно и също лице с мениджъра на издателството). Издателят може да формулира след предварително водените разговори следното:

— темата и идеята на бъдещото произведение;

— предмета на литературното изображение или на изследването;

— целите и задачите за автора и издателството, които се осъществяват с издаването на произведението — те могат да се сведат до чисто комерсиални или да имат обществени функции, например свързани със защита на хуманни ценности, екологични проекти, в областта на социалната политика и т. н. Издателството пък може да е реален изпълнител на поръчка от страна на обществени и политически организации, правителствени и неправителствени институции.

— най-основните рамки на сюжета на белетристично произведение (напр. роман) без да изземва авторовите функции и права;

— мястото на произведението в една бъдеща или вече съществуваща библиотечна поредица (серия романи; книги с научнопопулярен характер, справочни издания и др.)

— определя литературните качества на произведението с оглед на неговите маркетингови възможности — занимателност, интригуваща фабула, динамика и диалогичност на повествоването, неочекван обрат, "хепи енд" и т. н.

— научни качества на произведенията, разработващи научен проблем — хипотези, доказателствен материал и аргументация, нови архивни източници, сензационност на откритията.

Подобни клаузи в един възлагателен договор може да имат преди всичко препоръчителен характер и не са лишени от твърде голяма доза субективност, затова една от проверките за създаването на такъв тип "възлагани" от страна на издателя произведения се явява киният пазар. Другата по-голяма и стойностна проверка се оказва времето — едно произведение може да е надхвърлило рамките на своето съвремие и неговата истинска стойност да бъде

открито от следващите поколения; от един нов прочит след години, в друга епоха или едва след преиздаването му.

В други случаи възлагателният договор само регламентира създаването на произведение по дадена тема или в рамките на библиотечна поредица, без да се указват изисквания, които биха се намесили пряко в творческите възгледи и авторовите идеи. Един такъв договор би изглеждал взаимоизгоден за двете страни и неговото рамкиране би се ограничило до препоръчителен обем на ръкописа и времето за неговото представяне. В действителност обаче действа пазарният принцип, с други думи при възлагателния договор, а той намира широко приложение в САЩ и някои от развитите страни, издателските компании предварително авансират авторите и по този начин ги ангажират с правно уредени ангажименти, които, без да нарушават действащите норми за авторова закрила, ангажират с конкретно време и качество изпълнителя по договора, т. е. личността на автора.

У нас в действащия от 1993 г. Закон за авторско право и сродните му права се регламентира създаването на произведение по поръчка на регламентирано в чл. 42. Поръчващият, в нашия случай издателят, има право да ползва създаденото произведене без разрешение на автора за целта, за която е било поръчено, например за разпространение и продажба като книга. В същата постановка на чл. 42, 2 обаче се уточнява, че това важи "ако не е уговорено друго" (пак там). По същия начин, ако в договора за възлагане не е предвидено друго, авторското право върху произведение, създадено по поръчка, принадлежи на неговия автор (чл. 42, 1), предполага да изплати под формата на парично възнаграждение авторското право на създадено по поръчка произведение и да използва за неограничено време и неограничен тираж творбата на автора. Това се уточнява писмено във възлагателния договор. Все пак в този случай авторът поне може да си запази правото да внесе изменения и допълнения

в произведението, преди издателят да пристъпи към следващо издание, както това е посочено в чл. 48 на ЗАПСП.

Сходно тълкуване предлагат клаузите в ЗАПСП, които регламентират създаването на произведение по трудово правоотношение. Независимо че авторското право, ако не е предвидено друго, принадлежи на автора, работодателят притежава изключителното право без да има разрешение от автора и без да му плаща (в случай че при трудовия договор няма друга уговорка) да използва за свои цели произведенето и то по начин и до степен, която съответства на обичайната му дейност (чл. 41 – според изм. ДВ, бр. 28 от 2000 г.)

Интересно е да се отбележи, че при първоначалния вариант (ДВ, бр. 56 от 1993 г.) се акцентира върху правото на работодателя да издава създаденото по трудово правоотношение произведение и да го разпространява, както и да го възпроизвежда по друг начин.

Авторът обаче е в правото си да поисква допълнително възнаграждение, ако сметне, че създаденото по трудово правоотношение произведение е несъразмерно и не отговаря на получените приходи от продажбата на творбата или от реализацията на периодичното издание (вестник или списание), както и на електронната медия, в която авторът е направил своето участие със самостоятелно и печелившо произведение, осигурило надвишаващи предварителното споразумение приходи.

В повечето случаи обаче авторът се изправя сам за преговори и продажба на своята интелектуална собственост, когато тя вече е овеществена под формата на ръкопис, който е самото предланго за продажба произведенение. И тук на помощ идва традиционният издателски договор. Той влиза в правна сила още през 1897 г., когато в глава седма на Търговския закон, озаглавена "За издателския договор", се постановяват първите регламентирани клаузи по маркетинга на издателската дейност. Ако се вгледаме внимателно в

текстовете, ще установим, че те служат за основа на принципите, приети в глава седма, раздел втори "Издателски договор" на приятия през 1993 г. Закон за авторското право и сродните му права. Това, че издателският договор отначало се приема в Търговския закон, говори за факта, че още в края на XIX век, когато възстановената българска държава укрепва и се утвърждава въвзвучие с международните правни норми за авторска закрила, отношенията автор – издател започват да се изграждат на маркетингови принципи, при които без да се употребяват днешните термини, се говори за продажба на авторски права, отстъпване на изключителни права и изплащане на възнаграждение за създадено произведение, за ценни, тираж, последствия при погинали екземпляри и т. н. Факт е и това, че в първия български Закон за авторското право от 1921 г. отсъстват постановките на издателския договор, което очевидно говори, че в онзи ранен период за правна регламентация на авторовата закрила отношенията между автор и издател в търговската им част се изключват от правните основания за авторова закрила.

Законът за авторското право и сродните му права от 1993 г., появил се след един дълъг период на социалистическо законодателство по образец на това в СССР, показва в завършен вид някои пазарни елементи в маркетинга на интелектуалната собственост. Издателският договор в неговия осъвременен вид чрез ЗАПСП е една форма за продажба, с която авторът отстъпва на издателя срещу определено възнаграждение да възпроизведе и разпространи произведението му. Обикновено тук авторът е написал произведенето и го е предложил на издателя под формата на напечатан на пишеща машина или набран на компютър ръкопис с една разпечатка и дори на диска или CD (компактдиск) за улеснение на издателя в съответствие с издателската практика през последните години.

Договорът регламентира една сделка между реални субекти – автора и издателя, а обект на

самата сделка е произведението, което чрез договора трябва да се превърне в книга с определен тираж, предназначена за продажба и разпространение. Възможно е обаче издателят да е договоридал използването на произведенето и по други начини като филмиране, пренасяне върху звукосъборители (компактдиск и DVD), и ако сметне за удачно по технически или финансови съображения, би могъл да преотстъпи този вид използване на трети лица, като се ангажира писмено да уведоми автора за конкретните си намерения (чл. 45 от ЗАПСП).

С уговорената сделка на интелектуалния продукт – бъдещата книга, издателят получава правото да направи само едно издание в тираж не по-голям от десет хиляди екземпляра на езика, на който е предадено произведенето, на територията на страната, на която е гражданин или където е седалището му (когато е юридическо лице). Ако има случай на непуснати в търговската мрежа и похабени не по вина на издателя екземпляри, то той може да ги възстанови без да изплаща за тях допълнително възнаграждение. Правото за ползване на произведенето е за три години, когато няма уговорен друг срок. Най-продължителният срок за използване на произведенето е за три години, а когато няма уговорен друг срок, може да е до десет години.

Авторът, явявайки се купувач по сделката за отстъпване (продажба) на правото за възпроизвеждане и разпространение на произведенето си за определен срок, срещу това получава съответно възнаграждение.

Ако в договора не е указано друго, неговият размер възлиза на петнадесет на сто от цената на дребно на всеки продаден екземпляр. Този процент обаче е по-скоро пожелателен, тъй като издателите у нас, а и в повечето развити държави дават в зависимост от тиража процент не по-голям от 10-12 на сто. При един голям тираж, особено при изданията за масовата читателска аудитория, полученото възнаграждение е повече от удовлетворително. Например ако книгата се про-

дава по цена на дребно 10 лева и се изчерпи целият ѝ тираж от 10 000 екземпляра, авторът би трябвало да получи 10 000 лева, което се равнява на 10% от коричната стойност, умножено по тиража. При научната и специализираната литература тиражите днес стават все по-ниски и дори достигат до пределния минимум от 50-100 екземпляра за академичните издания. Да допуснем, че една монография бъде издадена в 100 екземпляра при същата цена от 10 лева. При хонорар от 10 процента от цената на дребно и този тираж авторът на монографията ще получи смешната сума от 100 лева, която би била по-дигравка за усилията и личните му разходи по проучване и написване на книгата. Но дори издателят да увеличи до 500 екземпляра тиражът, тъй като проблематиката е твърде специфична, той рискува да не продаде книгата, а пък самият автор също не би получил кой знае колко повече с това по-голямо тиражиране. Остава да се помисли за увеличаване цената на дребно. Това обаче би направило книгата още по-трудно прода-ваема. Ако издателят ще получи допълнително спонсорство за издаването ѝ, може без да вдига значително цената и при един минимален тираж да покрие разходите си, да реализира малка печалба и да договори твърда сума за авторския хонорар, който да удовлетвори автора. Договоряното на предварително фиксирано авторово възнаграждение срещу отстъпване правото за възпроизвеждане и разпространение е вторият начин за уреждане сделката по продажбата на вече създадено произведение. Хонорарът би могъл да се изплати така – 50 процента от него авансово, непосредствено или в първия месец след сключване на договора и останалите 50 процента при излизане на книгата от печат, което при обичайната практика трае от няколко месеца до година.

Издателите практикуват и друг начин за разплащане – предоставят част от тиража на автора да се разпорежда с него за своя сметка, включително и да го продава по определена це-

на на дребно. Този вариант понякога удовлетворява автора, когато разполага с възможности за своевременна и добра продажба на изданието. Например ако авторът е преподавател в средния курс или висше учебно заведение и по книгата му (учебник или помагало) учат големи групи ученици или студенти, за него не е трудно да осигури безпроблемна продажба на своите екземпляри и дори да подпомогне реализацията на останалото в издателя количество.

Все пак повечето автори предпочитат твърди уговорки и срокове за получаване на своето възнаграждение. Ако в двегодишен срок от сключването на споразумението, с което се отстъпва изключителното право, не е започнало неговото използване и няма уговорен срок за това, авторът би могъл да развали едностренно договора. Съществува възможност и за предсрочно прекратяване при споразумение за повече от едно издание, когато тиражът на последното бива изчерпан, а в срок от една година издателят не е възпроизвел (отпечатал) и разпространил следващото издание. Полученият от автора хонорар не подлежи на връщане (чл. 52, 1 от ЗАПСП). В закона е указано ясно (пак там), че един тираж се смята за изчерпан, когато непродадените екземпляри не са повече от пет на сто от тиража. Това включва и екземплярите, дадени на консигнация на дистрибутори, които са в тях и са още непродадени към датата на искането.

Особена междинна форма на отношения при маркетинга на интелектуалната собственост възникват, когато авторът се договори с издател да му бъде издадено произведение, което сам да финансира. В издателската практика говорим за "поръчано издание", при което авторът плаща от край до край всичко – редакционния процес и предпечатната подготовка, отпечатването, подвързването, като получава срещу това определено количество екземпляри. Този начин у нас напоследък се практикува все по-често и се предпочита от издателите, които по този начин имат осигурени приходи и заложена печалба без твър-

ди рискове. Авторът пък използва издателските и евентуално печатарските услуги на издателя, неговата емблема и ISBN, както и името на издателството, за което си плаща. Получените от тази сделка дивиденти за автора са, че книгата му излиза по-бързо и с необходимото качество, а пък зад заглавието стои авторитетът на издателската фирма. Авторът получава стоката във вид на готови, опаковани екземпляри, за които в повечето случаи има уговорени купувачи, дистрибутори или читателска аудитория. В действителност авторът участва като съиздател в процеса на възпроизвеждане и изцяло като разпространител на книгата си. Получените приходи покриват направените издателско-полиграфически разходи и предвидената сума за авторския хонорар. Често авторът на този вид поръчано издание се налага да заобикаля съществуващите законови разпоредби, като сам продава продукцията си, за която има осигурена клиентела – ученици, студенти, специалисти. В повечето случаи обаче авторът на “поръчаното издание” възлага на книготорговците продажбата на определен тираж, срещу което им дава съответната търговска отстъпка, влизайки в ролята на дребен издател, който урежда маркетингово взаимоотношение за определена книга.

И тъй като подобна маркетингова задача се оказва често непосилна за автора без достатъчно контакти и търговски нюх, той избира друга възможност – договаря се с издателя да му бъдат възпроизведени и разпространени определен брой екземпляри от произведениято, участвайки в разходите по издаването и в приходите от разпространението (виж чл. 53, 2 от ЗАПСП). Тук вече е въпрос на договаряне доколко авторът ще покрие разходите и, за да получи и освен това допълнително възнаграждение за съпродажбата на интелектуалната си собственост. При едни перфектно уредени договорни отношения и добра маркетингова реализация изгодата за двете страни е очевидна. Избягва се и рисъкът за цялостно инвестиране, което издателят трябва да пред-

приеме, особено при малко познати автори и труднопродаваеми произведения със специфична тематика. Именно от такъв тип коопериране на автор и издател, взаимно заинтересовани за доброто оформление, печат и пазарна реализация на книгата, могат да дойдат неочаквано добрите издателски находки и бъдещият голям успех на един автор.

В страните с високоразвита книгоиздателска индустрия се е утвърдила професията на литературния агент, който представлява автора и се грижи за продажбата на неговите права. Литературният агент може да е по професия юрист или друго лице с филологическо образование и добри познания върху съвременната литература и книгоиздателския бранш. Той може да участва с малък екип и собствени кантори в света на интелектуалния маркетинг, или да е част от национална и международна верига литературни агенции. Агентът се издържа от комисионни, които се движат между 10-15 процента от приходите или осъществената сделка. Авторът (обикновено писателят на художествена и научнопопулярна литература) сключва договор с агента, като му отстъпва за определен срок изключителните права върху дадено свое произведение, а агентът срещу определената комисионна се ангажира да осъществи продажба на творбата, като подготви и сключи договор между автора и издателя. На голямата сцена на издателския бизнес литературният агент е една от най-ангажираните и контактните личности – неговото задъхано ежедневие минава в десетки срещи с редактори от издателства, други литературни агенти за страната и чужбина, където предлага ръкописи на вече готови произведения или идеи за написване на нови творби за определен срок, например роман, сценарий за филмовата индустрия или телевизията, научнопопулярна книга, сериал и т. н. Агентът нерядко организира своеобразни “търгове” между представители на заинтересувани издателства, за да продаде авторовото произведение срещу най-изгодната оферта – най-високо възнаграждение

за писателя или най-приемлив срок за представяне на готовия ръкопис, или друго съобразжение, което да защити правата и интересите на автора. Агентът е посредник между автора и рекламиите дирекции на издателствата и рекламиите агенции за осъществяване на най-удачната и изгодна за имиджа на автора рекламна стратегия, връзки с обществеността, представяне на излязлото от печат произведение в чужбина и т. н. Той може да реализира и допълнителни приходи от произведението, като подготви и сключи договори за използване на цялото произведение или откъси от него в периодичния печат – най-вече списания и вестници, под формата на публикации от брой в брой, като приложение или “четиво с продължение”. Публикациите могат да се реализират и от самия издател на книгата, като допълнителният ангажимент се включи към договора. Писмени договори за използване на вече съществуваща литературна творба във филми или други аудиовизуални произведения се сключват с продуцента. Ако агентът подготвя договора, трябва да има писменото съгласие на автора. У нас, с изменението в бр. 28 от 2000 г. на Държавен вестник, в чл. 56 от ЗАПСП, и възнаграждението на автора по договор за публично представяне или изпълнение е определено в размер 15 на сто от реализирания бруто приход от всяко представяне на произведението.

Писмено съгласие за подобно използване може да се даде чрез упълномощена от автора организация за колективно управление на авторските права. Такава организация може да представлява членуващите в нея автори и в чужбина, чрез сродни организации, с които имат изградени договорни отношения за взаимно представителство. В Република България от 1962 г. функционира Дирекция за защита на авторските права към тогавашния Комитет за култура и изкуство, като от 1974 г. тази дейност се извършва от Агенцията за авторско право. В силно идеологизираното социалистическо общество тези структури осъществяват продажба и трансфер на

интелектуалния продукт на българските автори зад граница; нещо повече, те са на входа и на изхода на маркетинга и са в правото да регулират и спират достъпа до свободния пазар на литературни произведения. От тази своеобразна митница на авторските права е невъзможно да се промъкват творби, критикуващи режима и тогавашното общество, и обратно, Агенцията е преграда да се осъществят преводи и издания на произведения, които са в разрез с идеологията на тоталитарната държава. Разбира се, въпреки забраните, на книжния пазар у нас се появяваха и творби на световни автори, които служеха за клапани, отпускащи от време на време заряда на общественото недоволство. От 1993 г. с приемането на Закона за авторско право и сродните му права се прекрати идейността на Агенцията за авторско право. Празната ниша заеха организациите за колективно управление на авторски права, които имат да изпълняват важни задачи в осъществяване маркетинга на интелектуалната собственост и отварянето му към европейските и световните пазари, за да намерят българските автори в областта на книгата своето подобаващо и достойно място. Появиха се и частни литературни агенции.

На големия световен пазар на интелектуалната собственост функционират компании и фирми, които събират, анализират и предлагат за продажба информация за патентните и лицензните технологии в различни промишлени отрасли, включително и за издателската индустрия, за новостите в полиграфическото производство

През 1965 г. седемдесет и девет американски специалисти организират в град Холивуд Бийч, щата Флорида на САЩ, обществената професионална организация Licensing Executives Society International (LES), която обединява познавачи в лицензионната търговия с интелектуална собственост. През 1973 г. в Сан Франциско представители на САЩ, Великобритания, Франция, Норвегия, Финландия, Швеция, Дания, Италия, Япония и Канада се присъединяват и доразвиват идеите на Международното лицен-

зиона общество (LES), която днес има над 9000 индивидуални членове от над седемдесет страни с различни професии – инженери, юристи, предприемачи, учени, финансови експерти, студенти. Организацията има висш орган от 85 делегати от различни страни, които се срещат на две години, и 25 комитета по различните видове промишленост. Сред тях са и комитетът по мултимедийната промишленост, комитетът по патентите и лицензионните технологии, комитетът по авторските права и внедряването на компютърните технологии. LES издава списанието си “Les Nouvelles”, в което сътрудничат водещи експерти на организацията. Сред приоритетите на LES са насърчаването на високите професионални стандарти и информирането на обществеността, деловите кръгове и държавните институции за значимостта на лицензирането, както и широко международно сътрудничество в областта на лицензионната търговия.

Развитието на Интернет поставя сериозни проблеми за защита на интелектуалната собственост в глобалната мрежа. Вече се предлагат решителни мерки за защита на всяка информация, включително и на произведения на литературата и изкуството, вкарани в Интернет. В тази насока успешна дейност разгръща СИЗАК (Международната конфедерация на авторските и композиторските общества). Тя вече разработи единна система от база данни за еталонна документация на страните-членки на организацията, както и присвояването на международен идентификационен номер за всяко произведение или заинтересувано лице.

Сред конкретните мерки за охрана на интелектуалната собственост в Интернет са приемането на знака за авторство © (копирайт) съвместно с електронно-цифровия подпись на автора или лицето, притежаващо авторско или сродно на него право. Според П. Борохович, А. Монастырская и М. Трохова, в книгата им “Ваша интелектуальная собственность” (Санкт-Петербург, Питер, 2001, с. 290 и сл.), проблемите за защита

на авторското право се свеждат до поставянето на три основни елемента към всеки документ (レス. произведение) в Интернетмрежата – авторският знак © (копирайт), имената на носителя на правото и годината на първото издание. Освен това за пълнотата на указане на интелектуалната собственост от значение е да се посочат още: видът на произведението (обектът на авторското право); названието на произведението; държавата, откъдето произхожда правото; датата на създаване и публикация; източникът на публикация (издателят); адресът на електронната поща на автора или носителя на авторското право (Email); резюме (реферат) на произведението; забележки на автора (по отношение ползването на правото); дата на появата на уеб-сайта в Интернет; IP адресът на хост-сървъра в Интернет, на който се разпространява произведението; специфичният (собственият) номер на компютъра, с който е въведена процедурата за поставянето на знака копирайт и електронноцифровият подпис; откритият ключ на автора; запис “Документът подписан лично” (от собственика на закрития ключ); датата на подписане на документа; наименованието и номера на версията за програмно обезпечаване на подписането на документа с електронно-цифров подпись. Авторът или носителят на правата върху произведението лично и самостоятелно дава началото на процедурата по въвеждане на знака копирайт и останалите необходими изисквания, като подписва саморъчно електронния документ за електронно-цифровия подпись. При установени нарушения защищеният авторски документ (произведение) дава възможност за използването му като доказателство пред съдебните инстанции.

През март 1998 г. асамблеята на държавите-членки на Световната организация по интелектуална собственост приема решение за създаване на глобалната информационна мрежа на институциите по интелектуална собственост Wi-ponet, която дава възможност за обмен на данни във връзка с тази собственост на държавите-член-

ки, като потребителите по целия свят получават своевременно труднодостъпна информация. Налице е осъществяването на проект за създаване на открыти и закрити електронни библиотеки. Открытите библиотеки могат да се ползват от широка аудитория, докато закритите съдържат огромен обем поверителна информация за обмен на административни данни и файлове, които се отнасят до експертиза и регистрация на правата във връзка с охрана на интелектуалната собственост, която е едно национално богатство и изиска всяка страна да се грижи за неговите традиции, съхранение и популяризиране.

За защита на интелектуалната собственост е необходимо да се грижат и самите издатели, които трябва да указват на традиционно установените места (гръб на титула или контратитула) знака за авторско право © (копирайт) с трите пълни имена на автора, упоменаване на вида авторство (автор, съставител, художник) и годината на издаване на произведението. Важно е авторът да се посочва на видно място на корицата, обложката и титулната страница, както и в издателско-библиографското каре.

Международният стандартен книжен номер ISBN е условие за легитимност на авторовото произведение и издателството. В изградената издателска практика ISBN се поставя на регламентираните места – в издателското каре, в долния край на гърба на титула или контратитула, и на гърба на корицата. Белег за авторова легитимност и защита са още фронтиспис със снимката на автора; упоменаването на авторовото участие или това на съставителя (съставителите) в предговора и послеслова, както и в прикнижната анотация (обикновено в горния край на с. 4 – титулния гръб или на контратитула) и рекламираните анотации върху гърба на корицата или върху обложката. Някои писатели или автори на книги, свързани с изобразителното изкуство, изискват пред издателя и поставянето на своя ха-

рактерен авторски и творчески знак – еклибрис. Всички тези мерки осигуряват една надеждна защита на интелектуалната литературна собственост в един динамичен, глобализиран и изпълнен с изненади свят, където авторът се нуждае от стабилни гаранции за своето произведение. Издателите и разпространителите са длъжни, освен продажби, да осигурят сигурна и надеждна охрана на неговото произведение, което е във взаимна изгода при създаването и продажбата на интелектуалния продукт.

ЛИТЕРАТУРА

Борохович, Людмила, Анастасия Монастырская и Мария Трохова. Ваша интелектуальная собственность. Санкт-Петербург, Питер, 2001. 416 с. – Серия “Закон и практика”.

Гайзър, Елизабет, Арнолд Долин и Гладис Топкис. Издателският бизнес. Прев. от англ. Татьяна Ангелова. С., Унив. изд. “Св. Кл. Охридски”, 1996. 464 с.

Георгиев, Лъчезар. Теория на книгоиздателския процес. Аспекти. Проблеми. Тенденции. В. Търново. Унив. изд. “Св. св. Кирил и Методий”, 1996. 232 с.

Гуленова, Мария. Основи на маркетинга на книгата. С., Филигран, 2001. 392 с.

Закон за авторското право и сродните му права. Нормативни актове. С всички изменения и допълнения към 10 април 2000 г. С., Сиби, 2000. 68 с.

Минков, Андрей. Международная охрана интеллектуальной собственности. Санкт-Петербург, Питер, 2001, 720 с. – Серия “Закон и практика”.

Многострани конвенции по авторско право и сродни права. Закон за авторското право и сродните му права. С., Сиби, 1993.

Николаев, Никола и Виолета Войкова. Икономика, маркетинг и мениджмънт на предприятието. С., Гея-Либрис, 1996. 205 с.

Смит, Дейтъс Клифърд. Професия издател. Пътеводител в книгоиздаването. С., Атлантида, 1992. 292 с.

Стеванов, Радко. Икономика и планиране на книгоразпространението. С., Наука и изк., 1990. 187 с.

БЪЛГАРСКИТЕ ИЗДАТЕЛИ, ПИСАТЕЛИ И КНИГИ
ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА ЛИТЕРАТУРНИЯ ИСТОРИК

ПРОФ. Д.Ф.Н. ЕЛКА КОНСТАНТИНОВА
ЗА ЧЕТЕНЕТО,
КНИГАТА, БИБЛИОТЕКИТЕ,
КНИГОИЗДАВАНЕТО...

Един разговор на доц. д-р Мария Младенова

Спомняте ли си на колко години бяхте, когато се научихте да четете, и кой Ви научи да четете?

На четири години, когато баба ми Божанка Чакърова, учителствала цял живот из старозагорските села, ме научи да чета и ме караше вечер пред цялата фамилия да чета на глас.

Спомняте ли си кои бяха първите книги, които четехте в детството си?

Да. Най-напред прочетох народните приказки, които Ангел Карадийчев беше преразказал за деца и научих наизуст "Глупавия Шишо". Ангел Карадийчев беше най-близкият приятел на баща ми. Той имаше дъщеря Ани, която почина съвсем малка (на две години), и затова много ме обичаше. Сигурно в мен виждаше собственото си дете. Всичките му преразказани народни приказки за деца и повестта "Ането" посвети на Ани. Почти наизуст знаех "Тошко Африкански". Доста преди предучилищна възраст рецитирах пред гостите ми "Житената питка" от Ангел Карадийчев и "Дядовата ръкавичка" от Елин Пелин. Бях сигурна, че ще стана актриса и ще уча текстове наизуст. Но повечето деца на моята възраст също много четяха и учеха наизуст. Баба ми, дядо ми и вуйчо ми все ми казваха, че аз не чета достатъчно, понеже обичах да играя на двора, баба ме наричаше "метлата на махалата".

Как подбирахте книгите, които четяхте?

Книгите, които четях, никога не съм подбиравала сама. Това правеха баща ми и вуйчо ми. Бях на 5-6 години, когато едно съседско дете ми даде "Козета" от В. Юго и аз я четях тайно, ревейки. И татко ми я скри и не ми позволи да я чета. Не ми даваха да чета тъжни неща и страшни приказки. Никога не ме е било страх от тъмното. Баба казваше: "Това е така, защото не четеш страшни приказки".

Баща Ви насочваше ли Вашето четене?

Баща ми зорко следеше това, което чета, но и вуйчо ми Николай Лилиев си позволяваше да ми дава книги, без да пита баща ми. Когато той ми даде една книга с цветна корица – "Шекспир за деца", в която бяха адаптирани всички най-известни произведения на Шекспир, татко направи голям скандал. Той като че ли малко мешаваше от вуйчо и му казваше: "Това дете е мое дете". Когато вуйчо умираше, ми каза: "Ти си моето единствено дете". Лилиев беше много по-ориентиран към европейската детска литература и не одобряваше тези пристрастия на баща ми към всичко българско, макар че бяха привързани много един към друг. За мен проблемът родно и чуждо е свързан с дългите препирни между баща ми и вуйчо ми и затова по-късно като литературен историк ми беше много лесно да пиша по този въпрос.

Кои писатели четяхте в гимназията?

Преди всичко френски писатели, защото учех във френския колеж "Sount Jozef" на ул. "Лавеле". Четях Алфред дьо Миосе и В. Юго. Учехме наизуст цели поеми като "Бледа вечерна звезда от Миосе и "Кайн" от Юго. "Клетниците, "Парижката света Богородица" и произведенията на Жорж Санд четяхме в оригинал. В подготвителния клас, когато цяла година изучавахме само езика, четяхме френски народни приказки, приказките на Шарл Перо, които учехме наизуст и ни караха да ги илюстрираме. Наизуст учехме и всички възможни молитви.

Преподавателките ни монахини, които имаха по 2-3 висши образования, бяха посветили целия си живот на църквата, на нас и на нашето обучение. В колежа отивахме рано сутрин и се връщахме вечер. Баща ми и вуйчо ми непрекъснато ми внушаваха, че аз не бива да ставам католичка, защото нашето православие е много по-мъдро и философски поддълбоко. Благодарение на тях аз не се увлякох от католицизма, но много мои съученички станаха монахини. В колежа ме записа вуйчо Николай и той ми плащаше високата такса.

С кои български писатели от поколението на баща Ви общувахте лично?

С Ангел Каралийчев, също с Елин Пелин и неговите деца. Особено близка бях с дъщеря му Елка, която беше художничка и голяма моя приятелка. Покрай децата на Елин Пелин се сближих и с царските деца. Особено с Мария-Луиза, която учеше в училище "Неофит Рилски" и от I до IV клас учехме заедно. За цял живот тя остана близка моя приятелка. С нея цял живот водихме тайна кореспонденция. Гордея се с нейното приятелство. Тя е една от най-умните и много разумни българки, с които съм общувала. Смятам я за една от най-близките си приятелки и се старая никога да не злоупотребявам с това мое приятелство. Когато идва в България, ми идва на гости и у дома. Никога обаче няма да я

помоля за себе си. Аз съм възпитана в монархически дух. Баща ми беше съветник на цар Борис и след 9. IX. 1944 г. веднага беше арестуван. Спасиха го дядо ми Минчо Чакъров, който беше инспектор по френски език, изпратен от проф. Ив. Д. Шишманов да учи в Гренобъл, един от големите му приятели Минчо Нейчев – комунист, народният обвинител Георги Петров от с. Търново сеймен, както и Георги Караславов, на когото баща ми като председател на жури през 1941 г. дава първа награда за романа "Снаха"

Най-близък приятел на татко беше чичо Митко (Димитър Талев). Свързваше ги Македония. Д. Талев идваше у нас на гости и говореха само за литература и за Македония. Всичките ми братовчеди са македонци. Родът Гогови е македонски род, слязал от албанските планини, преселван все заради великобългарски шовинизъм.

Постоянен гост у нас беше Асен Разцветников. Също често идваха Николай Фурнаджиев, Георги Райчев, Г. П. Стаматов, Рачо Стоянов, Владимир Василев, Матвей Вълев.

Каква е ролята на книгата и библиотеката в живота Ви?

Израснах сред много книги. Библиотеката на баща ми беше в една цяла стая в рафтове със стъкла, а книгите на вуйчо бяха на огромни купища по земята и той единствен се оправяше с тях. Чак когато станах студентка, пренесохме книгите му нания етаж – в най-голямата стая, а след смъртта му през 1960 г. ги предадохме на библиотеката на Института за литература към БАН. Библиотеката на татко си разделихме със сестра ми доц. Божанка Константинова, която преподава детска литература в Софийския университет. Аз взех българските класици и френските книги, които ми бяха дарени от моите преподаватели от колежа, когато напуснах България.

Успяхте ли да запазите архивите на баща си и на вуйчо си?

Архива на баща ми запазихме благодарение на сестра ми, която го предаде на архива на Музея за българска литература. Това е един много богат архив, от който изчезна една от най-ценните и дебели тетрадки – дневникът, който баща ми е водил в затвора. Веднага след 9. IX. 1944 г. той беше осъден, но бе спасен с помощта на Георги Караславов, който по това време беше в Президиума на НС. Директорката на музея твърди, че са я поискали от милицията и не са я върнали.

Архивът на Николай Лилиев аз лично подредих и предадох в Народната библиотека, след което отиде в Музея на българската литература. Той е огромен. Обработван беше в продължение на седем години. Вуйчо ми имаше култ към писменото слово на всички свои колеги поети, писатели и драматурзи.

Най-ценното от него обработихме с бележки, обяснения и тълкувания. Получиха се два големи тома, които стоят и чакат своя издател.

Току-що с Надежда Александрова завършихме подготовката на един том с писма и ръкописи на кръга "Звено" и групата на Димитър Подвързачов. Надявам се, че ще бъде публикуван. Той представя символизма, видян отвътре.

Завещано ми е и от баща ми, и от вуйчо ми, и от миналите директори на Института, издаването на българската литературна периодика. В момента за т. 6 на "Периодика и литература" обработвам всичко, свързано със списание "Златорог".

Аз много помагах на баща си при подготовката на биобиблиографския справочник "Български писатели". Той беше тежко болен от астма и не можеше да ходи по архиви и библиотеки. А в "Речник на българската литература" в 3 тома, във всеки том имам повече от 50 статии. И това са все завети.

През февруари т. г. се навършиха 100 г. от рождениято на Вашия баща. Защо според Вас това събитие мина незабелязано в нашия литературен и културен живот?

Зашпото нашият литературен и културен живот не се интересува от литературното ни минало и защпото мой баща Георги Константинов, струва ми се, е единственият член на СБП, който няма избрани съчинения. Както литераторите знаят, той е един от първите изключени от СБП след 1944 г. и е един от първите арестувани в тъмните следдеветосептемврийски времена, когато хората безследно изчезваха. След като го освободиха от затвора, беше много потиснат. Сигурно и поради тежкото си заболяване, но и поради зловещия спомен от изтезанията в Държавна сигурност, както и заради дълбокото си разочарование от много свои колеги. Но най-вече поради своята човешка същност. Баща ми беше много чувствителен и силно раним човек.

От времето, когато той ми беше в затвора, имам един много силен спомен. Един ден майка ми ме накара да отида в издателство "Хемус" при дядо Хаджиев и да кажа, че нямаме нито стотинка въкъщи. Тогава живеехме в Лозенец, на ул. "Махмърль" № 11 (днес улица "Николай Лилиев"). Живеехме заедно около 10 души в къща с 5 малки стаички, с голям двор и без баня, но живеехме задружно и щастливо и това ми остана за цял живот. Много съм щастлива, че живея с 6 млади хора, сред които е и правнучето ми. Дядо Хаджиев ме прегърна и целуна, а при него беше Цвети Иванов, който ме вдигна на ръце и ми каза, че баща ми е непременно жив и скоро ще се върне. Цвети Иванов тикна в ръцете ми доста дебел плик с пари и ми каза: "Тези пари са ваши, мойте момиче. Баща ти ги е отработил с книгите си. Кажи на майка си, че това са ваши пари, а не помощ от нас." Този човек е за мене една от най-светлите фигури в живота ми. Друг човек, който ми помогна с пари и беше покъртително нежен и мил, беше Рачо Стоянов.

Поетът Николай Лилиев беше Ваш вуйчо. Какво място заемаха книгите в неговия живот? Какво научихте от него?

Той е брат на баба ми Божанка Чакърова и всъщност ми е дядо, но му казвахме вуйчо. Той се е върнал от Варна, където е учителствал, когато аз съм се родила и докрай на живота му живеехме заедно. Николай Лилиев – от времето, от което аз го помня, превеждаше усилено чужди пиеси за Народния театър. Например "Ромео и Жулиета" и "Сън в лятна нощ" от У. Шекспир. Преведе "Витязът в тигрова кожа" от Шота Руставели. Аз спях в неговото легло и той ми разказваше приказки. Живеехме много натясно. Спяхме по трима човека в стая. Той четеше много българска поезия и произведения на млади драматурзи. Четеше в оригинал на френски, английски, немски и руски и превеждаше от тях. Много обичаше да се рови в кутиищата натрупани книги в тясната си стаичка, в която нямаше място за библиотека. Бюрото, на което той работеше, беше детско. Той цял живот не купи нищо за себе си. Леглото, на което спеше, беше с табли, купено още от баба ми Божана.

Всичките подаръци, които получаваше от Н. О. Масалитинов, той ми ги подаряваше. Още пазя един красив часовник, една красива настолна лампа и една мъничка Богородичка. Той нямаше нищо. Само книги. Много често ми носеше шоколади и аерошоколади, каквито в България по време на войната нямаше. Какво научих? Най-важното, че материалните блага нямат никакъв смисъл. Че е срамота да искаш да се докарвам с различни тоалети. Че е достатъчно да си играя с плюшеното мече. Актьорът Иван Димов ми донесе една много красива спяща кукла, която казваше "мама". Аз щях да се побъркам от радост, но скоро след това в нашия двор дойде да си играе едно съседско дете, което ме помоли да му дам да подържи куклата. Аз не му я дадох, но за голямо мое нещастие вуйчо наблюдавал тази кошмарна сцена. Слезе и я подари на детето, казвайки: "Нашето Елче не заслужава този подарък". Бях много огорчена от тази случка. Не съм в състояние и сега да решава дали тази постъпка на вуйчо не беше прекалена. Тя остави у мен чувство за вина, последиците от която изпитвам много често. Научи ме да раздавам всички, което имам, на другите. Той самият раздаваше всичко, което имаше – на гардеробиерите и разпоредителите в театъра, и на много бедни хора в кв. "Лозенец". Печелеше добре в театъра и освен голятото ни семейство помагаше и на други хора. Имаше 2-3 ризи и един костюм, но беше винаги елегантен. Когато той почина, го облякохме в единствения му костюм и в бялата му празнична риза.

Много добре си давам сметка, че с нищо не мога да приличам на необикновения си вуйчо, но поне умея да се срамувам от недостатъците си и да правя неимоверни усилия да надделявам над амбициите и egoизма си.

Какви книги пазите в собствената си библиотека?

В моята стая освен книги има само легло и бюро. На стената срещу мен са българските книги, а зад гърба ми – чуждите. Много книги съм раздала и не са ми върнати и това е мой голям грех към книгите на баща ми и вуйчо ми. Пазя всичките над 20 издадени книги на баща си, вуйчовите стихове в различни издания, книгите с надписи от Д. Талев, с автографите на Ангел Караджев, Елин Пелин, Г. Райчев, Г. Караславов, от редица по-нови автори като Д. Димов и Ем. Станев, както и от много съвременни автори.

Сама ли избрахте университетската си специалност?

Не! Аз исках да завърша Музикалната академия. Седемнадесет години съм свирила на пиано и учителите ми Андрей Стоянов и Димитър Ненов ми внушаваха, че трябва да стана пианистка. Отказах се от тази своя мечта само заради баща си, който ме молеше да уча българска филология. Той много страдаше, че е загубил първото си дете като бебе (Николай) и казваше, че в мен му е цялата надежда да продължа да уча най-хубавата специалност на света – българска филология. Днес съм благодарна на покойния си баща, защото отдавна съм разбрала, че освен заниманията с литература няма други, които така да осмислят живота. Много се радвам, че и моята по-малка сестра (с 9 г.) Божанка също се посвети на българската литература, и то на българската детска литература. Тя е доцент в СУ "Св. Кл. Охридски".

Спомняте ли си коя е Вашата първа публикация? Кой ви подтикна да я напишете?

Да. Спомням си. Аз бях студентка и участвах в една среща с млади талантливи поети, между които беше и Георги Джагаров. Много го харесвах. Познавах всичките му стихове, станах и говорих за него. След срещата той ме избика и ме помоли да отида във в. "Литературен фронт", където беше редактор, за да ми възложи да напиша някаква рецензия. Аз моментално отидох. Джагаров ми даде да рецензирам романа на Г. Николаева "Жътва". Така през 1952 г. се появи първата ми публикация.

Аз винаги съм имала добро чувство към Г. Джагаров. За мен той е един талантлив творец и поет. Много възторжен и силно увличащ се човек. Когато веднъж в кафенето на СБП, където аз много често ходех с моите приятели Т. Жечев, Кр. Куомджиев и Здр. Петров, му казах, че ще възстановя Радикалдемократическата партия заради паметта на баща си и дядо си Минчо Чакъров, той ми каза и беше съвсем искрен, че за него би било гордост и щастие да членуваш в тази интелигентна партия. Казах му, че това е невъзможно, тъй като е бил комунист, и то твърде активен. По-късно научих, че синът му е станал член на младежката РДП.

Как формирате литературния си вкус?

Много пъти съм променяла литературния си вкус. В детската си възраст най-много обичах приказки и истории, свързани с вълшебства и приключения. После се пристрастих към българските писатели и най-вече към творчеството на Й. Йовков и Ангел Карадийчев. По-късно романтизмът започна да ми се струва пълен с илюзии и започнах с най-голямо увлечение да чета Балзак, Дюма, Мопасан – под влияние на преподавателките ми във френския колеж.

В Университета се уверих, че баща ми е бил прав, когато ме е убеждавал, че руската литература, особено Толстой, Пушкин и Достоевски, е най-великата на света. Това мое съващане се утвърди напълно през времето, когато живях в Полша, където пет години бях лектор по български език и литература в Краковския университет (1977 – 1982). Там имах щастието да се запозная в оригинал с творчеството на големите полски писатели и да усетя тяхното величие, но и предимствата на великата руска литература.

Четете ли литературна критика?

Да. Много. От Ив. Д. Шишманов, Боян Пенев, Владимир Василев и Ал. Балабанов до днешните си колеги, защото са ми много любопитни, а книгите на някои от тях като Валери Стефанов и Бойко Пенчев са написани талантливо и с голяма научна ерудиция. Те изразяват ново и непознато досега разчитане на художествените текстове, които моето поколение разбираше и тълкуваше по различен начин. Убедена съм, че най-образованите и най-надарените от младите са по-близо до големите идеи на нашето време и това им помага да имат свой поглед към класиците и към майсторите на световната литература. За мен техните интерпретации са по-ценни не само защото са новаторски, а и защото отговарят на съвременната духовност.

Кои са любимите Ви български автори? Връщате ли се към класиците?

Николай Лилиев, Й. Йовков, Пенчо Славейков, П. Яворов, Г. Райчев, Св. Минков, Чавдар Мутафов, Вл. Полянов и съвременните фантасти Любен Дилов и Павел Вежинов. От младите автори най-добре познавам и харесвам Алек Попов, Г. Господинов, Николай Ватов, Здравка Ефтимова и Емилия Дворянova. Надявам се, че тепърва ще прочета и книгите, излезли през 2001 – 2002 г. на най-младите автори. Много време отделям за четене на книги и дисертации и все по-малко пиша.

Има ли автори и книги, които препрочитате?

Разбира се. "Майсторът и Маргарита" на М. Булгаков и пак бих я прочела. "Братя Карамазови" и "Идиот". Чела съм ги много пъти. Не бих препрочела "Престъплениe и наказание". Не знам защо. Редовно препрочитам стиховете на Яворов, Лилиев и Дебелянов, но, най-много съм чела четирите Евангелия. Сигурно защото ги преподавам в НАТФИЗ, където в специалност кукловодство имам часове по древни митове, религии и приказки на народите.

Какво четете сега?

Новата книга на Туве Янсон "Ноемврийски приказки", защото другите ѝ две произведения ги преподавам. Задължително чета и Джон Толкин. Това не е обикновена детска литература. Той е колкото детски автор, толкова и философ и мъдрец, който неслучайно стана любим писател и на моите студенти от НАТФИЗ. С голямо увлечение прочетох всички книги за Хари Потър на Дж. Роулинг.

Какво мислите за съвременния български роман?

Мисля, че той вече не е епически жанр, че много се отдалечава от историческата панорама и от националната атмосфера, но за сметка на това разкрива необозрими вътрешни хоризонти, представя личността в процеса на трудното ѝ самопознаване или в невъзможността ѝ да се самоопознае и около нея витae мистична атмосфера. Като в романа "Госпожа П" на Емилия Дворянova. Днес в разцвет е камерният роман, но очаквам да настъпи отново период на преоткриване на епоса.

Какви са Вашите критерии за добър роман?

Добър роман за мене е този, чиято нарация бяга от ежедневната битова панорама и от втръсналите на всички ни дребнави политически дрязги. Романът, който открива нови вътрешни светове, който се съсредоточава над трудни съдби и привидно непонятни странни преживявания. Най-увлекателни за мене са духовните приключения и конфликти, загадките и мистиката на съвременната личност. Най-различното в сравнение с това, което познаваме и съм чела, ме привлича най-силно. Мисля, че това е характерна женска черта – любопитството. Живея заедно с 6 млади души и естествено най-интересно ми е тяхното поколение в литературата, както и поколението на младите ми колеги от Института за литература и от университетите.

Водите ли си бележки и записи, когато четете?

За съжаление рядко, тъй като това е мое задължение, когато пиша рецензии за Специализирания научен съвет или за Висшата атестационна комисия. Когато чета за

удоволствие, смятам че бележките ще отнемат част от удоволствието. Предпочитам да си мисля, докато чета, но с възрастта не успявам да довърша прочита на произведения, които не mi харесват. По телевизията гледам само новините и политическите предавания.

Вероятно имате много книги с автографи и посвещения. Пазите ли ги? Кои от тях са ви най-скъпи?

Най-скъпи са ми книгите на моите най-близки приятели, които за нещастие са вече покойници: К. Куюмджиев, Т. Жечев, З. Петров, Б. Ничев, Ст. Кожухаров, Ат. Натев. На баща ми и на вуйчо ми и на техните някогашни най-близки приятели.

С кои съвременни български писатели и поети поддържате приятелски връзки?

С мнозина. С Георги Господинов, който е и член на ръководената от мене Секция по нова и съвременна българска литература, който освен талантлив писател е и много добро момче. С Алек Попов, с Елин Рахнев, Здравка Ефтимова, Веселина Цанкова от Варна. Повечето ми млади приятели са литературни историци и критици – Мирослав Дачев, Пенка Ватова, Вихрен Чернокожев, Елка Трайкова, Елка Димитрова, Таня Ичевска и др.

Кога се формира интересът Ви към полската литература и култура?

От 1977 г., когато станах лектор в Ягелонския университет в Краков и цели 5 години преподавах български език, българска литература и българска култура на изключително любознателни полски студенти българисти. Попаднах в средата на истински полски интелектуалци, при това българисти и слависти като Франтишек Славски, проф. Хоновска, проф. Здех Неджеля, проф. Александър Наумов – сегашен директор на Института по славянски филологии, д-р Войчех Галонзка, проф. Юлиан Конхай, проф. Йежи Русек, проф. Тереза Домбек от Варшавския университет, проф. Малгожата Коритковска от Университета в Лодз, Гая – българка, женена във Варшава, която е бивш директор на Българския културен център, а сега преподавател в Университета в Познан – най-голямата българистка. Сближих се и с много българи и слависти, активисти от "Солидарност", като Адам Михник и др. В средата на тези полски интелектуалци се чувствах изключително добре. Много неща научих от тях – не само за полската литература и култура, но и за високата етика на човешкото поведение, за научната етика и политическата зрялост.

Разбрах какво огромно значение за духовния свят на полския елит има вярата в Бога. И още повече започнах да уважавам малцината истински религиозни хора в България, каквито бяха вуйчо ми и баща ми. Радвам се, че синът ми живя с мен в Полша и възприе моите възгледи за религията, за литературата и театъра.

Вие сте заслужил деятел на полската култура. Има ли други българи, удостоени с това почетно звание?

Аз получих това отличие през 1990 г. Има български музиканти, актьори и писатели, които също са заслужили деятели на полската култура.

Носител сте на "Рицарски кръст", който се равнява на българския орден "Стара планина". За какво го получихте?

Това е най-големият полски орден, който възприемам като голяма чест. От България единствените му носители сме аз и писателката Блага Димитрова, което за мен е изклю-

чително голяма гордост. След него нямам необходимост от никакъв друг орден. От български орден не се нуждая. След този "Рицарски кръст" никакво друга награда не ми е необходима. Никога искала да получавам награди от България. Нито в миналото, нито сега.

Мисълта за ордени и награди не Ви вълнува. Какво друго Ви вълнува?

След здравето и съдбата на правнuka ми, на внуките и на децата ми най-много ме вълнува качеството на лекциите, които чета в НАТФИЗ и в Пловдивския университет. Щастлива съм, че бях поканена от есента на 2002 г. да чета лекции по полска литература на ХХ в., което за мен не само че е голямо удоволствие, но е и радостно чувство за отговорност пред полонистите у нас. Работя над този нов курс и това е основната ми задача до есента.

Кои български автори са най-известни в Полша?

В Полша са известни много български автори и са преведени много техни произведения. На първо място са Пенчо Славейков и Иван Вазов, Боян Пенев и Дора Габе, Блага Димитрова, Йордан Радичков, Вера Мутафчиева, Антон Дончев, Ивайло Петров, Павел Вежинов, Любен Диолов и др.

Кое е любимото Ви занимание?

Пред литературата предпочитам театъра и музиката, защото са ми за безкористно лично удоволствие. Литературата е на трето място, но тя е задължение. Всички детски спектакли съм гледала по 4-5 пъти.

Вие сте автор на 18 книги. Коя от тях цените най-много?

Най-много ценя книгата си за Георги Райчев, с която станах малък доктор, книгата ми върху фантастиката, с която станах голям доктор, както и двете ми книги върху българския разказ, с които кандидатствах за професура.

Кои други държави освен Полша познавате?

Никоя друга страна освен Полша не познавам добре, защото в Москва стоях една седмица заедно със Здравко Петров и прекарах много зле в гостиница "Академическая". Напразно правих постъпки да видя приятелката си в Бон, да видя Париж, да бъда лектор в Марсилия, тъй като добре владея френски език. Отказаха ми дори екскурзия до Цариград и Атина. След 1990 – 1991 г. по покана на Жак Лонг – министър на културата на Франция, два пъти посетих Париж, макар и за няколко дни. Бях и в Лондон за 2 дни. Два пъти ходих в Америка като член на борда Американския университет в Благоевград, в чието създаване взех пряко участие като председател на Комисията по образование във ВНС. Смятам за свой най-голям късмет пътуването си в Полша в най-интересното време на "Солидарност". И сега, ако мога да избирам къде да пътувам, без колебание винаги бих посочила Полща.

Пишете ли в момента нова книга?

Да. Откакто се отказах от политиката имам повече време за писане, а това стана със заминаването ми на работа в българското посолство като пълномощен министър по културата (1992 – 1995) в Полша и след като в мое отсъствие РДП се разцепи, твърдо реших да не се занимавам си политика. Сега по случай 70-годишнината си реших да събера в отделна

книга писаните статии и студии през периода 1996 – 2001 г. Заглавието на книгата е "Какво ще кажем ний на младите сърца" – по стих на Н. Лилиев. Повечето от статиите и студиите са върху автори, които се изучават в българските училища и се надявам те да бъдат полезни на учениците и кандидатстудентите.

Каките ли се да напишете спомени за личностите, с които сте общували и които са минали през Вашия дом?

Каяня се, но не намирам време.

За читателите на сп. "Издател" ще бъде интересно да ни кажете как върви работата над новия "Речник на българската литература"

Моята секция реши първо да издадем второ преработено и допълнено издание на еднотомната "Речник по нова българска литература", с библиография от и за писателите. Тримотомната речник ще бъде основно преработен и допълнен. Надявам се, че работата ни ще върви бързо, защото имаме солидна база, на която да стъпим. В момента завършваме учебната програма на Института за литература в Интернет, в която предоставяме очерци, портрети и статии за отделни страни от творчеството на 18 български автори, влизащи в програмата на кандидатстудентския изпит по българска литература. Целта ни е да улесним и да подобрим цялостната подготовка на кандидат-студентите.

Как виждате бъдещето на книгата? Има ли опасност тя да бъде изместена от телевизията, от компютрите и Интернет?

Не. Никога. Книгата има друга роля. Можеш да я четеш и да мислиш. Тя е друг вид духовна потребност. Незаменима е.

Как мислите – ще оцелеят ли българските библиотеки и читалища в условията на духовната криза, в която живеем?

Трудно ще оцелеят, като имам предвид състоянието на обществото. Най-много ме тревожи това, че в библиотеките не постъпват нови книги. За мен библиотеките са най-слабото място в развитието на българската култура.

Непростимо е поведението на българските издатели, които не спазват Закона за депозиране на печатните произведения и не даряват свои книги поне на големите български библиотеки и преди всичко на Националната библиотека "Св. св Кирил и Методий".

БЕЗШУМНОТО, НО ГОЛЯМО ДЕЛО НА ПАНАЙОТ КЪРШОВСКИ

Христо Медникаров

Сред крупните фигури на възрожденска Елена се откроява потомъкът на прочутата еленска фамилия Кършовски – Панайот Кършовски. Той е роден през 1870 г. Син е на Сава Попхристов Кършовски, един от революционните дейци в Елена, в къщата на когото Васил Левски е устройвал събрания.

Панайот Кършовски завърши гимназия в Русе и право в Женева. Бил е съдия, гимназиален учител и финансов инспектор повече от 26 години. От 1923 г. се установява в Елена, снабдявая се с печатница и се отдава на журналистическа, книжовна и обществена дейност.

Още в 1895 г. заедно с баща си правят опит за издаването на в. „Татковина“, от който е излязъл само един брой с дата 3 юли.

След окончателното си завръщане в Елена през 1923 г., Панайот Кършовски се заема с издаването на в. „Еленска защита“, чийто брой излиза на 10 април 1925 г. и продължава да се списва до смъртта на издателя му през 1941 г.

Една от главните цели на вестника е да служи на града, като защитава всестранните му духовни, стопански и културни интереси.

Чрез вестника си журналистът, историкът и издателят П. Кършовски успява да опровергае разпространяваните твърдения, че Елена е туркофилски и едва ли не предателски град. „Еленска защита“ ратува за стопанското и икономическо развитие на Елена и околните и способства за обединението на всички еленчани. Важна негова

задача е да осветлява общественото мнение по редица въпроси, свързани с миналото, настоящето и бъдещето на града.

Във вестника са обнародвани много автентични документи в рубриката „Миналото“. Издирени и публикувани са ценни исторически сведения за такива видни личности като архимандрит Галактион Хиландарец, поп Сава Катрафилов, за идванията на Левски в Елена. Отпечатани са материалите „Где и кога е убит Ботев“, „Левски в Трявна“, „Въстаникът Кънчев предаден ли е“ и много други.

П. Кършовски пръв повдига въпроса за честване на 100-годишнината на Велчовата завера от 1835 г., като в редица статии очертава целите, задачите, организацията и характера на това епохално дело. Той също така поставя въпроса за празнуването на 100-годишнината на еленската църква „Успение Пр. Богородици“ и способства за напечатване историята на тази църква.

А ето някои от статиите по въпроси от стопански характер: „Богатствата на Еленския край“, „Въздигане на град Елена като курорт“, „Стопански и общокултурно издигане на Еленска околия“.

След историческите и стопанските, най-много са поставените въпроси по народната просвета.

Вестникът се издава с лични средства на редактора му и си спечелва добро име не само сред еленчани, но и сред цялото българско об-

щество, сред историците, които търсят неговите материали, документи и ги цитират в своите научни трудове.

Паралелно със списването на вестника, П. Кършовски издава много малоформатни, но ценни книги, свързани с историческото минало на Елена. Най-важните от тях са: "Кърджалийското нашествие в гр. Елена" (1925), "История на Панайот Хитовата чета" (1928), "Из миналото. Документи по политическото ни възраждане. кн. I и II (1927 и 1929), "Из миналото на гр. Елена (1928 – 1933), в десет книжки); Календарче "Самуилец" – шест книжки (1925 – 1931) "Архимандрит Галактион Хиландарец" (1932) и др.

Благодарение на в. "Еленска защита" и издадените книги на Панайот Кършовски е написана историята на гр. Елена. И днес значението на статиите от вестника не са загубили своето значение и който иска да знае за миналото на града, прибягва до тях.

Въпреки че за П. Кършовски е писано неведнъж, истинска оценка за неговото голямо дело не е направена.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ст. Ю. Николов. Еленска защита – Еленски сборник, кн. II, 1938, с. 295-302.
2. Петър Чолов. Български историци. С., 1981, с. 242.

Мистерия II.
Художник Радко Спасов

ДЕСЕТ ГОДИНИ УНИВЕРСИТЕТСКО ИЗДАТЕЛСТВО "СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ" – ВЕЛИКО ТЪРНОВО

РАБОТИХМЕ В ПОЛЗА НА БЪЛГАРСКАТА КНИЖОВНОСТ

За Университетско издателство "Св. св. Кирил и Методий" 2002 г. минава под знака на неговата 10-годишнина. По този повод разговарям в студиото с ръководителя на издателството д-р Лъчезар Георгиев.

Добре дошли!

Благодаря.

**Кога всъщност се създава
издателството?**

Идеята за създаване на университетско издателство във Велико Търново (което е и първото голямо провинциално университетско издателство в страната) се заражда още през 1991 г. и е последвана от решение на Академичния съвет на ВТУ "Св. св. Кирил и Методий" през същата година. Конкурсите за ръководство на издателството се провеждат в края на 1991 г., и през февруари 1992 г. Аз бях първият щатен служител, който след спечелването на конкурса започна работа в издателството от 4 март 1992 г. а след мен, в края на м. март, бе назначен за началник на производствен отдел Мариян Кенаров, който в момента е генерален директор на печатница "Абагар" – Велико Търново. Той работи при нас само няколко месеца – до края на месец юли 1992 г., когато се прехвърли в печатница "Абагар". Като класиран първи в конкурса бях назначен за началник на водещия творчески

Интервю на Пенка Гърбузанова
с д-р Лъчезар Георгиев
(Интервюто е излъчено
със съкращения през април 2002 г.
от общинско кабелно радио
"Велико Търново")

отдел, наречен тогава не особено поетично "Административно-планов". На следващата година с решение на Академичния съвет бях назначен на длъжността "Главен редактор" на издателството. На 1 юли 1992 г. Академичният съвет избра членовете на Издателския съвет, в който освен мен и инж. Кенаров (като ръководители на отдели), влязоха още: проф. Иван Радев – председател на Издателския съвет, а от следващата година директор на издателството (до есента на 1999 г.), тогавашният зам.-ректор по научната работа доц. Иван Стоянов, доц. д-р Иван Харалампиев – по това време зам.-ректор по учебната дейност, а сега ректор на ВТУ "Св. св. Кирил и Методий" и професор д.ф.н., доц. д-р Радослав Мишев от Исторически факултет, доц. д-р Гено Генов от Филологически факултет, проф. Никола Хаджитанев от факултет "Изобразително изкуство", доц. д-р Марга Георгиева от тогавашния

факултет "Математика и информатика", доц. д-р Панайот Дражев от Педагогически факултет – дългогодишен редактор в столичното издателство "Народна просвета", доц. д-р Иван Димов от Стопански факултет (сега професор). Първото заседание на Издателския съвет се проведе на 1 юни 1992 г. Тогава бе гласуван статутът на издателството, чийто проект трябваше да подготвя. На заседанието избрахме за председател на Издателския съвет проф. Иван Радев, който оправда надеждите ни и благодарение на неговите усилия се водеше една целенасочена кадрова политика за попълване екипа на издателството, а заедно с това усилено се работеше по формиранието на тематичния план и утвърждаването на библиотечни поредици. Първият ни успех бе издаването на "Психология на българския народ" от Тодор Панов, под моя редакция и с послеслов на проф. Иван Радев. Тази книга, чието първо издание се появява около Първата световна война, във времето на демократични промени звучеше актуално и злободневно. Не случайно тиражът от над 2000 екземпляра бързо се изчерпа, предизвиквайки оправдан читателски интерес. Подготвихме и издаването на годишника "Трудове на ВТУ "Св. св. Кирил и Методий". Организирахме издаването на няколко библиотечни поредици, сред които се открояваха "Диоген" (за философска литература) и "Проглас" (за бележити българи, дали своя принос в книжовния живот на България). Започнахме или продължихме издаването на научните списания на ВТУ.

Как оценявате изминалите десет години, какво всъщност е постигнато?

Нека първо да се спрем на техническото и технологично състояние.

– Връщайки се назад, се сещам за създаването на Издателския съвет на 1 юли 1992 г., след който започнахме да действаме активно. Но и в месеците преди това с помощта на дългогодишния ни постоянен сътрудник Мирослав Хинков и неговия колега Валентин Тодоров започнахме оборудването на компютърната зала. Поръчките бяха

много и се наложи в началото да се потърсят външни фирми за предпечатната подготовка. До назначаването на компютърни оператори и тяхното навлизане в производството на книгата се наложи да работим с фирмата за предпечатна подготовка на Радослав Райчев от Разград, който по това време изпълняваше поръчки и на столичното Университетско издателство "Св. Климент Охридски" и ни бе препоръчен от софийските колеги. Г-н Райчев и хората му се справиха добре – бяха подготвени на паус за печат няколко от Трудовете на ВТУ, които отпечатахме в печатната база на Университета, подготвиха за печат и някои от първите наши издания. Все пак беше време да изградим и наши кадри. По мое предложение от печатната база в издателството беше прехвърлена г-жа Райна Карабоева, която израсна за тези години като опитен оператор-редактор. През нейните ръце минаха десетки книги за набор, ошифтяване, страниране и сканиране. Малко по-късно в издателството бе назначен още един оператор-редактор – Дора Бакоева, която също направи много за изграждането на компютърната зала и обучението на екипа с издателските програми. Тя работи в издателството до 1998 г. Не мога да отмина приноса и на г-н Мирослав Хинков, който сега е специалист в известна рекламно-издателска къща в гр. Пловдив – той насярчаваше и с търпение показваше на колегите си как да работят ефективно с издателските програми "Page Maker" и "Word", как да сканират образи и да подготвят корици. В подготовката на екипа се включвах и аз, като контролирах производството и следях за утвърждаването на графичната концепция и композирането на изданията. В тази насока ми помагаше и работата като преподавател по издателска дейност към Свободния и Стопански факултет – четях и се подготвях теоретично, а това допълваше познанията ми, които споделях с колегите в издателството. В компютърната зала за кратко време работи Иван Иванов. По-късно бяха назначени Наташа Грозданова и само преди година Катина Илева, които обаче бързо навлязоха в работния ритъм на издателството и сега спокойно можем за разчитаме на тях.

Част от екипа на
Университетското
издателство
„Св. св. Кирил и Методий“ –
от ляво на дясно:
Райна Карабоеva, Наташа
Грозанова, д-р Лъчезар
Георгиев, Цветанка Рашкова
и Катина Илева

Отклонихме се в посока на предпечатната подготовка. Какво ще разкажете за редакционния екип?

Като главен редактор се включвах в обсъждането и редактирането на ръкописите. Заедно с мен работеше стиловият редактор и коректор и г-жа Пенка Бурова, която дълги години беше извършвала коректорската работа в Печатна база на ВТУ. Сега ѝ се възложиха функции за стилово редактиране на научните и учебните издания, а по-късно пое основно редактирането на филологическото списание "Проглас" и историческото "Епохи". Преди две години г-жа Бурова защити докторантura и сега е избрана за извънреден доцент към Педагогически факултет, но съвместява преподавателската с редакционната работа при нас. Няма да скрия задоволството си и от работата на дългогодишната коректор-стилист г-жа Цветанка Рашкова – през нейните ръце минават почти всички книги на издателството, а нерядко се налага тя да редактира и стилово ръкописите на по-небрежни автори.

Напрежението и отговорността в работата ѝ са големи, но заедно с останалите колеги в компютърната зала вече действаме екипно, съвместно преодоляваме възникналите проблеми и добрите резултати са налице – повече и по-добре редактирани издания, с удачно техническо оформление. Тъй като съм член на редколегиите на научните списания "Педагогически алманах" и "Архив за поселищни проучвания, а също и на редколегиите на годишниците "Трудове на ВТУ" – свитъци Педагогически и Философски факултет, стремя се да поставям и налагам нашите изисквания спрямо авторите и редколегиите за по-пълното окомплектоване на ръкописите. Случвало се е да си повишим глас за неуредици по ръкописите – някой автор си е забравил резюмето, друг е направил съществени пропуски в библиографския апарат, трети не е подал на дискета и разпечатка статията си... Най-много си патят уредниците, но не ми се сърдят. Напоследък се мъчим да догонваме годината на издаване, макар че обикновено списанията – по

технически и финансови причини, изостават дори с повече от година. Тук обаче искам да кажа, че до есента на 1999 г. екипът на издателството беше по-голям – имаше длъжност организатор маркетинг и реклама и технически сътрудник, които бяха съкратени или преструктурирани. Съкратени бяха и двете книжарки, а книжарниците ни в корпус 5 на ВТУ и книжарница "Проф. Пеню Русев" бяха отадени за стопанисване на външни фирми. До 1998 г. имахме и снабдител, чиято длъжност също бе съкратена. Всичко това затруднява маркетинга на излезите от печат издания и само с големи усилия засега успяваме да преодолеем проблемите. Вече за никого не е тайна, че потреблението на книжна продукция е изключително свито. Книги се купуват само при нужда, повечето в краен случай – преди сесиите на студентите или пък във връзка с кандидатстудентската кампания. Опитваме се да контрираме с по-добре оформлени и с по-високо качество на печата издания...

Както споменахме за оформлението, кои са вашите по-важни партньори в тази посока?

Вярно е, че издателството няма щатни художници. В първите години от създаването на издателството книгите ни бяха оформяни, най-вече кориците – от проф. Никола Хаджитанев, доц. Стефан Стефанов, доц. Христо Цацинов, Вельо Митев, като най-голям е приносът на художника-оформител Кънчо Данев. Не мога да не изразя удовлетворението си от работата на г-н Нейко Генчев, управител на печатница-издателство "Faber" – В. Търново, където вече две години печатаме книгите си. Без да е професионален художник, с възможностите на компютърни графичен дизайн, г-н Генчев направи редица красави многоцветни корици за наши издания, с преливащи полутонове и подходящи цветови и шрифтови решения.

Какви бяха тиражите, с кого търгувахте?

Средните тиражи се движеха между 500 и 2000 екземпляра, като по-малките излизаха в печатната база на ВТУ, която бе неделима част от

книгоиздателския комплекс, а по-големите се изработваха, след сключване на договори за всяко издание, в печатница "Абагар" – Велико Търново, която даваше необходимото качество на продукцията ни. След 1999 г., съгласно сключен договор между Великотърновския университет и издателство-печатница "Фабер", книгите ни се печатат в тази печатница, като тиражите на научната и учебната литература значително намаляха и сега са между 100 и 200 екземпляра. Затова пък броят на годишно издаваните заглавия значително нарасна – с над 30% спрямо предишните издателски планове. Това даде възможност да бъдат издавани книги на повече наши преподаватели и учени, които спешно, в кратки срокове, трябва да представят пред специализираните научни съвети към ВАК – София, своите книги, или пък своевременно да се предоставят учебници и научна литература за студентите и други наши читатели. Когато се наложи, допечатваме тиражите. От 2000 г. насам книгите ни се печатат на бели висококачествени хартии и повечето са с многоцветни корици. В някои издания книжните тела се разнообразяват с подходящ илюстративен материал. Пример за това са философските ни издания и особено тези от библиотечната поредица "Диоген". До 1999 г. някои от изданията ни бяха изработвани с твърда подвързия. Такива бяха книгите от поредиците "Проглас", с характерната си подвързия от зелен книgovенил и златно фолио върху лицевата страна; както и сборниците, посветени на видните наши учени Веселин Бешевлиев, Иван Гъльбов, Кирил Мирчев. С изключително качество бе изработена книгата "Цветознание" – с твърда подвързия и коли с многоцветно приложение, която се продаде до последния екземпляр. Отпечатването и подвързията на тези издания ставаше в печатница "Абагар". За предпечатната подготовка на някои от обемистите сборници използвахме услугите на издателство "ПИК" – В. Търново, с президент Бойка Мутафчева. Маркетингът на изданията бе поверен на колегата ни Анатоли Петров. Снабдителят Христо Кереков осигуряваше хартии, картони, тонер за

лазерните принтери, книги за двете ни книжарници до 1998 г. Участвахме в националните и международни панаира на книгата, организирани в столицата. Изданията ни се предлагаха и по големите книжни борси. С течение на времето се утвърдиха няколко по-важни дистрибутори на наши книги – книжарницата на г-н Красимир Киров в Ректората на ВТУ, издателство и книжарница "Парадигма" – София и Велико Търново, книжар-

ницата на БАН срещу Народното събрание в столицата, Домът на учителите в Русе, книжарниците на Пловдивския и Шуменския университет, свързаният с верига търговски книжарници в страната г-н Христо Г. Павлов – наш дистрибутор от В. Търново, книжарница "Аполония" (бивша "Емилиян Станев") в старата столица, както и книжарниците на ЕТ "Джамбо 33" в корпус 5 на Университета и книжарницата във Факултета по изобразително изкуство, книжарница "Селена" – В. Търново; разчитаме и на г-н Демир Иванов – собственик на верига книжарници в област В. Търново.

Разбира се, наши клиенти и партньори при маркетинга на книгата са още много дистрибутори и книготорговци, с някои от които сме работили епизодично, а с други по-трайно през годините. Така например в Бургаския край през първите години на издателството с нас търгуваше мой състудент г-н Руско Калев от Карнобат, който имаше обекти в Сунгурларе, Грудово и Карнобатския

*Лъчезар Георгиев по време на частна специализация по издателска дейност в белгийския град Льовен – старо европейско средище на книгоиздаването.
Прег скултурата на жадния за познания студент в центъра на града, която шеговито напомня, че отгоре знанията се наливат, а отдолу изтичат.*

ИЗДАТЕЛ № 1-2 2002

Бургас. По-късно той се насочи към търговия с периодични издания. Известно време, докато стопа-
нисвахме двете си книжарници, сътрудничехме си със столични издателства: "Св. Кл. Охридски",
Военноиздателски комплекс "Св. Георги Победо-
носец" и лично с неговия директор Валентин Ра-
дев, дори през 1992 г. двете издателства реали-
зирахме едно общо издание – книгата на Никола
Станев "История на Търновската предбалканска
котловина". Поддържахме контакти и с директора
на Университетско издателство "Паисий Хилен-
дарски" г-н Марин Балтов, като разменяхме книги
за продажба в нашите книжарници. Да имаме
собствени фирмени книжарници за нас бе голямо
предимство – то ни осигуряваше широки контакти
и възможности да предлагаме и нашите книги на
по-широки пазари. Тук трябва да кажа и още нещо
– с оборудването на Печатна база на ВТУ с швей-
царска техника – фотокопирара, стъвачка, печат-
на машина "Ризограф" и биндер-машина за под-
лепване на корици, се създаде възможност за по-
пълноценно натоварване на полиграфическите
мощности и за завършване цикъла на производство
– предпечат, редакционен екип, собствена печат-
ница и книжарници. Безспорен принос за това
имаше тогавашният ректор доц. д-р Владимир
Попов, който всячески подкрепяше и насырчаваше
дйността на книгоиздателския комплекс. Разбира
се, имаше и несъвършенства, но в съзнанието на
колегите от бранша е останал споменът за една
добре функционираща система. Друг е въпросът,
че икономическата стагнация удари всички сфери
и се отрази особено негативно в книгоиздаването.
А и бизнесът и маркетингът на университетски книги
сега е труден, изиска много средства, които могат
и да не се възстановят. Дали това, че след края на
1999 г. издателството започна нова политика, про-
диктувана от решенията на академичното ръко-
водство, е било правилно и кои са били плюсовете
и минусите, времето ще покаже. Все пак аз и колегите
ми оставаме с доволстворението, че десет
години работихме в полза на българската книжов-
ност и имаме място във формирането на нацио-

налната книгоиздателска традиция, дори и в труд-
ните години на преход, икономически проблеми и
отлив от българската книга.

Сега най-общо за тематиката на изданията, д-р Георгиев...

Тематиката на нашата издателска дейност е
в доста широк периметър. Освен учебна, учебно-
помощна, краеведска и справочна литература,
издаваме и художествени издания – на възпитаници
на Великотърновския университет, студенти и други
автори. Сам аз издадох със спонсорство от няколко
великотърновски фирми романа си "Палатът на
Карагерови", който поради идеологически причини
не успя да излезе през 1984 – 1985 г. Издавали сме
книги на белетристи като Георги Ингилизов, Стефан
Чирпанлиев, Христо Медников... Имаме и други
издания с по-особена тематика – музикални, свър-
зани с изобразителното изкуство, математически,
богословски...

Как са по-значимите библиотечни поредици?

Като се връщам назад, се сещам с каква
любов и ентузиазъм създавахме поредиците "Дио-
ген" за философска литература (1993 г.) и "Проглас"
за исторически и литературни събития и личности (1994 г.), "Филология", "Педагогическо знание". Има
и няколко поредици, свързани с издаването на
сборници като "Търновска книжовна школа", "Бъл-
гарите в Северното Причерноморие", "Състояние
и проблеми на българската ономастика", "Проблеми
на българския правопис и правовор". Неотдавна започнахме новата поредица "Книгоиз-
даване", в която под номер едно през 2001 г. излезе
учебникът ми за новата ни специалност "Книго-
издаване" – "Теория на книгоиздателския процес.
Аспекти. Проблеми. Тенденции".

С кого си партнира Университетско издателство "Св. св. Кирил и Методий"?

С много широк кръг от книгоиздатели, кни-
готорговци, печатари, библиотеки, фондации и
културни институти, дори с Апостолическата нун-
циатура – например ние първи в България преве-

дохме и издадохме в превод от полски две книги на папа Йоан Павел II: "Да прекрачиш прага на надеждата" и "Дар и тайна". Както преди посочих, участвали сме като редовни партньори със свои щандове в националните и международни панаири на книгата, уреждани в Националния дворец на културата – София. През 1994 г. посетих Република Сърбска, установих връзки на издателството с университета в Баня Лука и централната библиотека в града "Петър Кочич", на която направих от името на издателството голямо дарение книги. Това бе още по време на войната там и пътуването ми бе рисковано, но се справих. Тогава излезе и в първия брой на сп. "Издател" (1994 г.) голяма моя статия за това посещение, с бележки за съвременното състояние на издателската дейност в републиката. Не след дълго Великотърновският университет подписа договор за сътрудничество с университета в Баня Лука, изгради се дружество за сръбско-българско приятелство.

С кои други библиотеки имате контакти? Къде се разпространяват и съхраняват книгите на издателството?

През тези десет години поддържахме контакти и подписахме договори с Народна библиотека "Св. св. Кирил и Методий" – София, където сме правили голяма изложба с книги, с регионалната библиотека "П. Р. Славейков" – В. Търново – там също сме осъществявали общи представления на издателството и експозиции, с варненската библиотека "Пенчо Славейков". На тези библиотеки сме правили дарения от нашата продукция. Имаме също добри контакти с регионалните народни библиотеки в Добрич, Стара Загора и Русе, с някои общински библиотеки – на Севлиево, Златарица, Карайсен, където също се съхраняват наши издания. Някои от местните читалища и училища във Велико Търново също са получавали наши дарения.

От 1999 г. имате нова издателска политика. В какво се състои тя?

Избран бе нов издателски съвет, утвърден от Академичния съвет. В него членове са: доц. д-р Атанас Дерменджиев – председател на ИС, който е и зам.-ректор по научноизследователската и издателската дейност, аз като организатор по издателската дейност на книгоиздателския комплекс и няколко представители на факултетите – проф. Николай Даскалов (Филологически факултет), доц. Пламен Лекоступ (Педагогически факултет), доц. Мариана Йовевска (Исторически факултет), доц. Сашо Марков (Философски факултет), доц. Георги Костов (Факултет Изобразително изкуство). Съветът поддържа политика на малки тиражи, с възможност за допечатване при необходимост, и на повече заглавия в репертоара. Тук не мога да отмина приноса на сегашния ни ректор проф. д.ф.н. Иван Харалампиев, който отблизо наблюдава, контролира и съдейства за успеха на тази нова политика. И наистина, сега значително по-бързо правим една книга, като за тиражите до сто екземпляра използваме възможностите на дигитално-цифровата технология. Това ни облекчава – вече не разпечатване както в предишните години на паус, по-рядко използваме печатните плаки – когато печатаме по-големи тиражи на офсетов печат. Все пак кориците изработваме по традиционните технологии, но вече с помощта на компютърния дизайн и компютърната графика; характерни са и преливащите полутонове, светлосенките, многоцветните изображения. Екипът ни е малък и трудно смогваме на значителният обем издателска продукция, но и пазарната реализация става все по-трудна независимо от изградения традиционен интерес. Имаме още какво да направим по маркетинга, той трябва да влезе в интернет пространството. Трябва да се намали и броят на тежките, обемни и непродаваеми сборници, да се търсят начини за поевтиняване и достъпност на изданията за по-широк тръг читатели. Все задачи за бъдещата ни дейност...

от
ро
и
е
1

ЩРИХИ ОТ ИСТОРИЯТА НА ПЕЧАТНИЦАТА НА ВЕЛИКОТЪРНОВСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ “СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ”

Предходник на книгоиздателския комплекс „Св. св. Кирил и Методий“ е Печатната база при ВТУ. Тя е основана с назначаването на Иван Илийков на 18 март 1971 г. Дотогава има доставена една печатна машина „Romajor“, която той започва да оборудва, като след това е взет един ксерограф (фоторепродукционен апарат за заснимане на печатни оригинали), телова подшивачка, а по-късно книgovезки нож, папшер и др. Впоследствие от печатница „Д. Найденов“ – В. Търново, са доставени 3 регала с по няколко каси буквен материал, сред който и старобългарски букви за ръчен набор.

– Отначало екипът беше малък – започва разказа си ръководителят на Университетската печатница Иван Илийков – Бяхме аз, колежката ми Мария Панева – книговезец, и Цветана Колева – машинист-печатар на офсетовата машина. Постепенно екипът се разшири и достигна 8 человека. Имах на разположение и коректор. Първите отпечатани заглавия през 1972 г. бяха „Увод в литературознанието“ на Никола Георгиев Николов – по-късно професор във ВТУ, и „История на Древния Изток“ с автор Владимир Попов (ректор на ВТУ от 1991 г. до 1995 г.). Печаташе се на офсетова машина, но оригиналите се предоставяха на пишеща машина и се засимаха дълги години на ксерограф, а едва по-късно (около 1980 г.) на доставената италианска машина „Репро-мастер-електроник“. През мандата на проф. Станъо Георгиев бе доставена една

комплектувана машина за фотонабор „Моно-фото“ като стара техника от СУ „Кл. Охридски“, но поради слаба квалификация на кадрите и заради износеността на тази техника особени резултати не се постигнаха. Корици се отпечатваха най-вече на плоскопечатна машина „Графопрес“, позната като „Американка“. На нея се печатаха покани, корици за автореферати, формуляри, честитки, материали за научни мероприятия с национален и международен характер. Тази машина бе доставена през 80-те години. Беше нова и работи до 1992 г. По-късно беше бракувана като неактуална за производството. Печатницата бе оборудвана с няколко размножителни копирни апарати, най-вече на фирмата „Rank Xerox“, на които се копираха всички материали на отделните административни служби, звена и факултети. През 1973 г. бе доставен и монтиран голям книgovезки нож „Оригинал-перфекта“.

Преди да започне печатната дейност, се е използвал и един цикlostилен апарат за печатане на вътрешноуниверситетска продукция.

Около 1980 г. чрез г-н Стефан Марков, дългогодишен помощник-ректор на ВТУ, бе доставена линотипна машина за набор и плоскостна машина „ОМ-2“, но технически затруднения и неудобства при дооборудването им попречиха да влязат в експлоатация и с договор бяха предадени безвъзмездно на ДП „Д. Найденов“ – В. Търново. Впрочем наличната техническа екипировка от машини и съоръжения в университетската печатница до 1989 г. се дължеше главно на пом.-ректора.

Ръководителят на Университетската печатница –
м. с. Иван Илийков, изнася поредния сеанс на едновременна игра на
шахматисти от гр. Сухиндол

Средно на година в Печатна база на ВТУ излизаха около 25–30 заглавия по план за учебници, учебни помагала и сборници от научни конференции и симпозиуми. Средният тираж бе около 500–600 екземпляра, а при някои учебници достигаше дори 1000 екземпляра. Приблизителните обеми бяха 10–15 коли, а форматът – 60x90/16. Заглавията се печатаха съгласно тематичен план, със специално разрешение от Комитет за печата при Министерския съвет, Държавно обединение „Книгоиздаване“ (около 1975 г.) и последващите държавни структури, напр. Комитета за наука и технически прогрес и висше образование – София. Без разрешението им заглавия не се издаваха. Имаше строги санкции.

Ремонти на техниката се извършваха от ремонтен завод „23 декември“ – София и със съгласието на ДО „Полиграфия“ (около 1976 г.).

Преди печат ръкописите се преглеждаха от службата за опазване на държавната и служебната тайна. Често се получаваха предупредителни писма.

Продукцията се депозираше в Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ и отделно от всеки тираж и заглавие се заделяше за Окръжна библиотека В. Търново, а основният тираж се продаваше в университетската книжарница, която се стопанисваше тогава от Търговско предприятие „Печатни произведения“ – В. Търново (по-късно ДФ „Българска книга“).

Доставката на консумативни материали, главно хартии, бе по план, спуснат от Комитета за печата. Но тази доставка беше ограничена и се търсеха неофициални пътища и връзки за закупуване на допълнителни количества хартия и картон. В желанието си да отпечатаме повече заглавия често се налагаше да се съкращават тиражите.

Сред първите сборници с научен характер на млади научни работници бяха поредиците: „Студентски изследвания“, „Аспирантски сборник“, „Българистични и славистични проучвания“ и др., литературен сборник „Пролет“, книги на Симеон Дамянов, Андрей Панев, Пеньо Русев и др. По решение на Ректорския съвет излизаше двумесечно информационен бюллетин „Университетски известия“, за който бе получено разрешение за отпечатване в базата на ВТУ от Комитета за културата с дата 3. 08.1982 г., София, в обем 1,5 п. к., формат 60x90/16 и тираж 300 екземпляра, 4 броя

годишно. По-късно на 29 септември 1986 г. бе спрян от ТСО „Българска книга и печат“.

При оформянето на кориците се включваха преподаватели от факултета за изобразителни изкуства и други художници от града – Никола Хаджитанев, Христо Иванов, Пеньо Пенев, Иван Бочев, Христо Цацинов, Симеон Василев. В издателското каре се вписваха необходимите издателски и библиографски данни. Бяха отпечатани над 20 тома с научни издания на автори, членове на Съюза на научните работници – клон В. Търново, със съдействието на неговия председател и тогава зам.-ректор по научната работа проф. Никола Г. Николов. Това ставаше благодарение на съвместната работа между Университета и Съюза – клон В. Търново. Добрите взаимоотношения между тези две научни институции продължиха и с новия председател на научния съюз доц. Иван Харалампиев, по-късно професор и ректор на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“.

Истинско техническо „превъръжаване“ настана със създаване на издателството, когато благодарение на ректора, доц. Вл. Попов, бе закупена швейцарска техника – фотокопиррама, съвачна машина, биндер-машина за поддепване на корици и печатна машина „Ризограф“. Закупената през 1980 г. печатна машина „Хайделберг GTO“, четвърт формат 60x90, бе ремонтирана през мандата на ректора, доц. д-р Иван Стоянов. Всичко това спомогна технологията да се доусъвършенства и да се повиши значително качеството на изданията. Кориците на книгите се печатаха в печатниците „Абагар ООД“ и

„Сира“ – В. Търново. Отпечатаните книжни тела се сгъваха и подлепваха в Печатната база, но поради значителния брой заглавия на издателството, част от книгите се изработваха и в други печатници – „Абагар“, „Сира“, „Фабер“.

Когато се връщам назад в годините, а те са повече от 30 в Университетската печатница, искам да отбележа и участието си като технически редактор и уредник на университетския вестник „Наука и труд“, който се печаташе в ДП „Д. Найденов“ – В. Търново. Тъкмо в тази печатница още през 1959 г. започнах работа като словослагател-акцидентчик, по-късно метранпаж на окръжния вестник „Борба“ и ръководител на наборния цех на печатницата. Така че работата ми с „Наука и труд“ бе приятна и ползотворна още с първата редколегия на университетския вестник с главен редактор проф. Георги Данчев и редколегия: доц. Михаил Михайлов, доц. Иван Маринов, гл. ас. Иван Трашлиев, художника Ненко Метев, а в по-късно време студентите, днес утвърдени поети и журналисти – Калина Ковачева, Борис Христов, Янислав Янков, Недялко Чальков, Стоян Пейчев, Миролюб Влахов, Тодор Стоянов, Димитър Ведър,

Част от колектива на Университетската печатница – 1984 г.

Пейо Карапеев и много други, чиито имена са избледнели вече в паметта ми.

Вестник „Наука и труд“ премина през много редколегии с участието на авторитетни наши преподаватели като проф. Никола Г. Николов, проф. Иван Радев, доц. Ангел Тонов, доц. Стражил Попов, доц. Стефан Стефанов, Георги Маринов, Величка Тодорова и др., с които също съм работил по оформлението и отпечатването на това периодично издание.

През Университетската печатница – завършва разказа си Иван Илийков – за повече от 20 години преминаха над 40 работници, като трайна диря оставиха дългогодишните служители Мария Панева – печатар, Росина Стойкова – оператор на копирни машини, Божана Петкова – полиграфист-монтажист, Кунка Христова – книговезец, Райна Карабоева – полиграфист, Лиляна Петкова – книговезец и др. Чрез този основен екип университетската печатница има своя принос за отпечатването на приблизително 2000 заглавия, спомогнали през годините – 1972 – 2002 за научното израстване на редица преподаватели – сега утвърдени доценти и професори. Правейки този кратък обзор на миналото на Университетската печатница, неусетно сравнявам нейното начало – първите печатни способи, словослагателските каси и последвалите по-прогресивни печатни технологии, с това, което днес е университетският кни-

гоиздателски комплекс. А то е толкова различно от предишното и несравнимо по качествени показатели, производствено време, съвременни технологии. Амбицията на сегашното университетско ръководство, представявано от ректора проф. Иван Харалампиев, е да се достави дигитална книгопечатна техника за отпечатване на малки тиражи в съкратени срокове. А това комплексно книгопечатно съоръжение по последна мода на книгопечатното дело би било заслужена придобивка за Втория български университет.

Успоредно с преките си трудови ангажименти Иван Илийков намира време и за любимото си хоби – шахмата, където достига майсторско звание и участва в над 60 открити международни турнири в страната и чужбина. Като комплексна оценка за неговата работа са думите на благодарност, изречени от ректора на ВТУ Димитър Филипов (през периода 1972 – 1979 г.): „Трябва да изкажем специална благодарност на ръководителя на базата Иван Илийков, един изключително добросъвестен, всеотдаен, обичащ във висша степен работата си другар, който е гордост за нашия колектив и на който е задължен целият университет за онова, което той постига със своя колектив в ограничените за сега размери на университетската печатница.“ (Из отчет на ръководството на ВТУ през мандата 1976 – 1980 г., В. Търново, 1979, с. 21).

Издател

КРАЕВЕДСКАТА ИЗДАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ

КНИЖНАТА ПРОДУКЦИЯ НА ЕЛЕНСКИТЕ КРАЕВЕДИ

Христо Медникаров

През последните десетина години неколцина еленски краеведи, обединени в изградения към читалище "Напредък" в гр. Елена клуб "Самуилец", издадоха доста високостойности краеведски книги.

Сега, повече от всякога, тази литература ни е особено нужна. Тя ме навежда на мисълта на проф. Тончо Жечев, който пише: "Който не е от някъде, той е от никъде. Българите могат да станат деца на Европа и света, ако се преизпълнят с българското. Иначе ще са безсъдържателни, безинтересни за света".

Тъкмо към това са насочени новоизлелзите книги на еленските краеведи.

Всички те са израснали не на празно място, а наследили богатите традиции на своите предходни краеведи, народоведи и писатели от този край, които са написали историята на възрожденска Елена и на доста селища в Еленския край, оставили са книги за живота и дейността на видни еленчани и на значителни събития, разиграли се по тия места.

Не бих могъл да отмина имената на такива личности като Милан Радивоев, написал първата книга за Иларион Макариополски, Иван Момчилов, основателя на Еленската даскалоливница, за Андрей Робовски.

Сред тия краеведи и историографи са още проф. С. С. Бобчев, Марко Дичев, Йордан Брешков, Йордан Грънчаров, Панайот Кършовски и още много други.

През 1993 г., по случай 130-годишнината на еленското читалище "Напредък", бе издадена книгата "Стожер на духа"¹ с редактори-съставители Васил Славов, Петко Д. Петков и Христо Медникаров. Тя носи подзаглавие "Из летописа на читалището" и разказва за богатата и разностранна дейност на този културен институт, един от първите в страната. С цялата си дейност читалището прекрачва границите на регионалното и се превръща в стожер на духа, във високо авторитетен и любим дом за еленчани, които вече 140 години пази ореола на името му. Сборникът представлява интерес за всички онния, които се интересуват за богатото ни културно минало и е израз на дълбоко уважение към всички читалищни деятели и самодейци, очертали със своята любов към читалището историческите и просветните му параметри.

През 1995 г. от същия авторски колектив бе написан и издаден справочникът "Родени от Балкана"², плод на продължителна проучвателска и събирателска дейност, на любовта на тримата автори към

Елена и Еленския край и на желанието им да създадат справочник за хората на изкуството, науката, културата, за стопански дейци, дарители, общественици, краеведи, допринесли за изграждането на народностното съзнание преди Освобождението и в строителството на следосвобожденска България.

Следващият сборник "Защитник на балканджиите"³ (Материали за кооперативното движение в Еленска община) с автори Петко Д. Петков, Христо Медникаров и Никола Недялков е поклон пред ония скромни, но самоотвержени дейци – от ръководителите до последните редови кооператори, които проправяха пъртина, бяха първопроходците на кооперативното движение в Еленския край.

Един от най-активните еленски краеведи – Петко Д. Петков, издаде през тези десет години "Зарите на Еленската даскалоливница"⁴, в която е проследил историята на този пръв педагогически институт в България. Той е заорал дълбоко в това уникално явление, като е нарисувал, макар и с едри шрихи, образите на нейните основатели и на възпитаниците ѝ, работили в различни сфери на нашия живот. Книгата изобилства с ценни факти за живота и дейността на учителите и възпитаниците на Даскалоливницата, с данни за всички училища в Еленския край и за учители, работили в тях. Извършена е една голяма работа, и то безшумно, тихо, както това е вършел някога възрожденският учител.

Петко Д. Петков написа и история на родното си село Присово⁵.

На 120-годишнината на Еленската болница "Д-р Димитър Молов". Той посвети излязлата през 1999 г. друга своя книга⁶, която проследява дългия път на това здравно заведение и всички здравни работници, които са работили в него.

С особена активност през последното десетилетие работи краеведът Христо Станев. За този период той издаде три книги. Първата⁷ е посветена на забележителната еленска фамилия Кършовски, дала петима участници в националноосвободителното движение. Втората⁸ – на друга много интересна фамилия – Робовски. Последната му засега книга⁹ е събрала в себе си най-ценните документи от историята на гр. Елена, любопитни факти за този град и за негови личности.

Христо Медникаров издаде в периода 1990 – 2000 г. една художествено-документална повест за родното си село Разпоповци¹⁰ и втора¹¹ – белетристична, свързана със исторически събития и личности от миналия и началото на ХХ век и на още две есеистични и публицистични книги¹², които разказват за родния му Еленски край¹³. С особен интерес бе посрещната книгата му "Еленски балканджии-шегаджии"¹⁴, в която е събран хуморът от Еленско, който разкрива душевността на хората от този край. Под печат е друга негова книга, посветена на художника-живописец Йордан Попов, живял и творил само в родната си Елена.

Книга за своя род издаде краеведът Станъо Сираков, посветена на видния учител и общественик от с. Разпоповци Петко П. Коев¹⁵, основател на 120-годишното читалище "Просвета" в с. Разпоповци и учител на три поколения.

Васил Славов написа книга за родното си село "Долни Болерци" и е съавтор на сложената под печат книга за църквите в целия Еленски край.

И трите белетристични книги на писателя Константин Терзиев "Чорбаджиите", "Чукала мома лешници" и "Смърт в Шато Д'е" са изградени на документална основа, взета от Елена и Еленския край и са принос не само в нашата литература, но и в краезнанието.

Покойният вече краевед Петър Кисьов ни остави книга за родното си с. Дединци.

Много ценни краеведски материали, макар и непубликувани, е запазил краеведът Драган Драганов, които са предадени в Музея на гр. Елена.

Примерът му е последван от друг наш краевед – д-р Йордан Тевекелев. Той ни е оставил “Автобиография”, “История на село Яковци”, “Надгробни кръстове и плочи в Еленско”.

Много от изброените автори имат готови ръкописи, които чакат спонсори и средства, за да бъдат издадени.

За съжаление книгите се пишат от хора, натрупали знания и можене, но не и пари. И за издаването на една книга днес са необходими пари, много пари.

Но нека вярваме, че духовният живот у нас ще се възроди. Ние, краеведите, трябва да издържим тия тежки изпити и да не позволим да се скъса духовната връзка, защото знаем добре какви са последиците от това.

БЕЛЕЖКИ

¹ Славов, В., П. Д. Петков, Хр. Медникаров. Стожер на духа. С., 1993. 254 с.

² Петков, Д. П., Хр. Медникаров, В. Славов. Родени на Балкана. С., 1995. 223 с.

³ Петков, Д. П., Хр. Медникаров, Н. Недялков. Защитник на балканджиите. С., 1996. 259 с.

⁴ Петков, Д. П. Зарите на Еленската даскалоливница. Елена, 1993. 387 с.

⁵ Петков, Д. П. Село край Търновград. В. Търново, 1990. 87 с.

⁶ Петков, Д. П. Еленската районна болница “Д-р Димитър Моллов”. С., 1999. 319 с.

⁷ Станев, Хр. Родолюбиво поколение, С., 1995.

⁸ Станев, Хр. Фамилията Робовски от град Елена. В. Търново, 2001. 106 с.

⁹ Станев, Хр. Еленски летопис. С., 2001. 343 с.

¹⁰ Медникаров, Хр. Люлка под Балкана. В. Търново. 119 с.

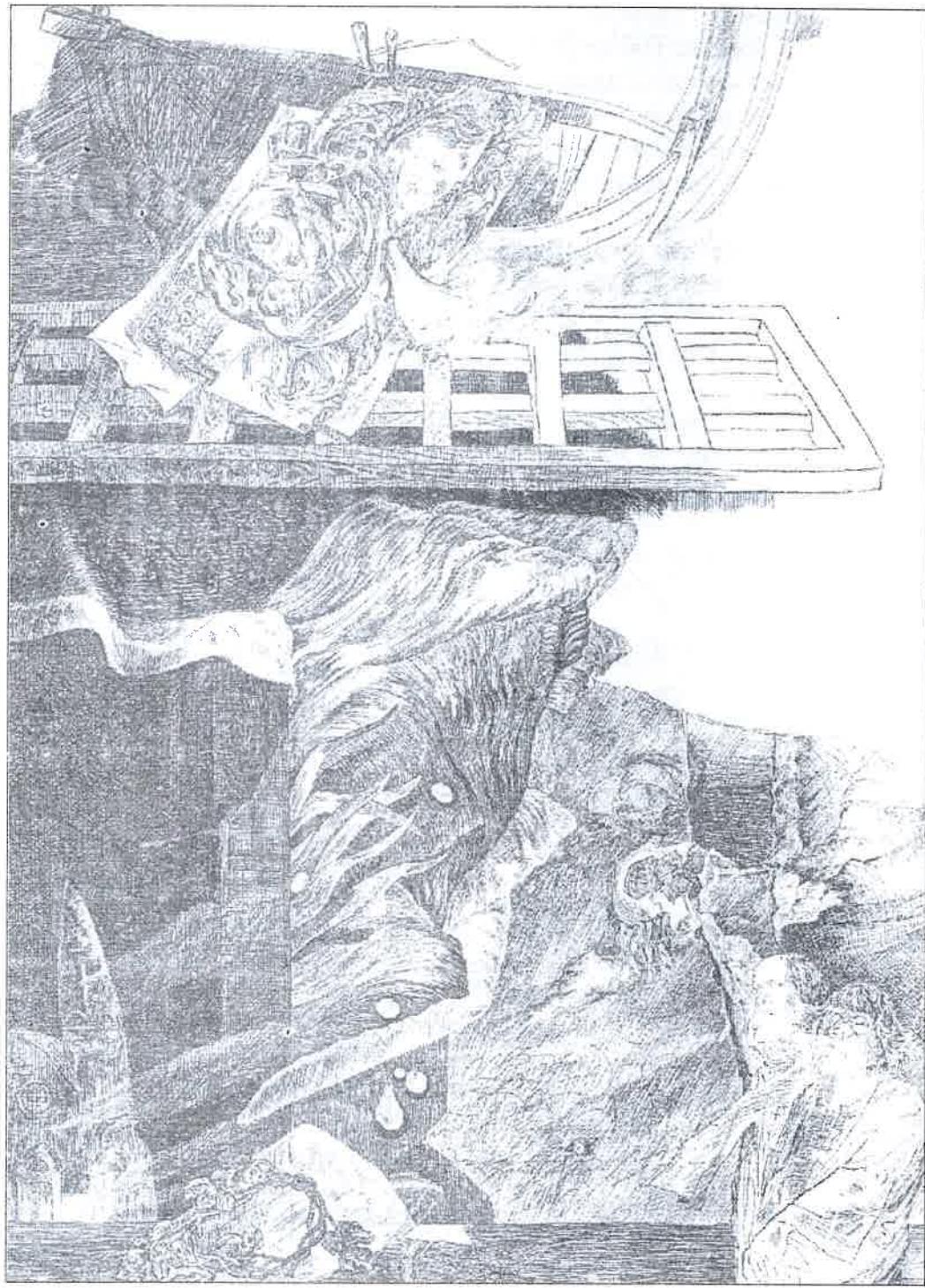
¹¹ Медникаров, Хр. Посечената въра на зографа. В. Търново, 2000. 109 с.

¹² Медникаров, Хр. Размисли и прозрения. В. Търново, 1994. 127 с.

¹³ Медникаров, Хр. Български вълшебства. В. Търново, 1998. 152 с.

¹⁴ Медникаров, Хр. Еленски балканджии-шегаджии. В. Търново, 2001.

¹⁵ Сираков, Ст. Даскал Петко. Родова хроника. С., 2001. 239 с.

Мистерия
Художник Радко Спасов

ИЗДАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ В БЪЛГАРИЯ XIX – XX в.

ИЗДАНИЯ И ИЗДАТЕЛИ НА ВИКТОР ЮГО В БЪЛГАРИЯ (1878 – 1944)

д-р Лъчезар Георгиев

Преводната художествена литература у нас заема значително място в репертоара на българските книгоиздатели. Националната книгоиздателска традиция, започнала да се формира още през Възраждането, след Освобождението започва качествени напластвания, търсейки значими общочовешки измерения в издаваните автори. Стремежът на нашите издатели е да се даде на българския читател най-доброто от световната и европейска литература, което да възпитава и формира ценности, така необходими на българското общество и младата държава след Освобождението. Пътят не е лек, тъй като липсват достатъчно подгответи преводачи и литературни редактори. Някои от изданията излизат в превод от руски, а това понякога ги отдалечава от оригиналния текст. Все пак, в началото и това е начин за достигане на високите художествени образци от любознателния читател, който все повече обръща погледа си към западноевропейската литература.

Едва ли е случаен фактът, че в периода 1878 – 1944 г. Виктор Юго е един от авторите с най-много преводи и издания в България. Известни са 42 издания на негови съчинения, част от които излизат в три жанрови групи – б е л е т р и с т и к а (романи, откъси от романи, разкази); д р а м а т у р г и я (драми, трагедии); п у б л и ц и с т и к а (памфлети, коментари и прокламации). Част от белетристичните творби са подбрани като детско-юношеска литература.

За пръв път Юго бива издаден на български през 1872 г., когато Константин Величков и Георги Николов превеждат драмата на големия френски писател "Лукреция Борджа" (в изданието: "Лукреция Борджия"). По това време двамата преводачи са ученици в лицей на Галата-Сарай в Цариград. В книгата се посочва, че е издадена от Стефан Г. Златаров. Изданието е осъществено в печатницата на в. "Македония", в обем 120 с., на формат 8°. Този опит за превод на Юго е обнадеждаващо начало на книжовните изяви на бъдещия поет, белетрист и преводач Константин Величков, по чието предложение през 1897 г. е приет първият български закон за депозиране и съхраняване на печатни издания в Народната библиотека – София. Появата на драмата, удобна за непосредствено въздействие и изпълнение в българските читалища и училища, е имала за цел да направи по-широк кръг читатели и зрители съпричастни към идеите на българското националноосвободително дело, за което героичните постъпки на героите от „Лукреция Борджа“ и борбата им срещу деспотизма намират благодатна почва. Самият преводач К. Величков е съпричастен с революционните прояви и взема участие в подготовката на Априлското въстание 1876 г., за което лежи в пловдивската тъмница и по-късно обнародва спомените си от преживяното. Драмата е издадена и след Освобождението, през 1902 г., като издание на преводача Д. А. Даваджи, със заглавие "Лукреция Борджия. Трагедия в 3 действия и 6 сцени".

ИЗДАТЕЛ № 1-2 2002

Отпечатана е в печатница "Братя Семерджиеви" – Горна Оряховица (80 с. 1 л. портр. 8°).

Интересен е фактът, че творбите на Виктор Юго в превод на български биват включвани от издателите в библиотечни по редици. Подчертан е интересът към драмите на писателя. Първите от тях са поставени в "Театрална библиотека" на преводачите от френски и издателите Х. М. Басан и Петър Хр. Генков. През 1895 г. те полагат началото на тази библиотечна поредица (под номер 1) с драмата в пет действия "Рюи Блаз", която е отпечатана в печатницата на Хр. Н. Войников (116 с. 8°). Второто ѝ издание излиза във varненската печатница на Н. Петров. През 1889 г. е издадена първата преводна драма на Юго след Освобождението "Анжело" ("Падуанский тиранин") в четири действия в превод от френски Х. М. Басан. Тя е отпечатана във Велико Търново, в печатницата-издателство на Панайот хаджи Панайотов, с предговор и 79 с. текст на формат 8°. Авторът е отбелзан като Виктор Юго. Преводачите решават след няколко години да преиздадат книгата в "Театрална библиотека" под номер 4, която излиза в печатницата-издателство на Хр. Н. Войников във Варна през 1895 г. В същата печатница и в същата библиотека под номер 2 е издадена драмата на Юго в 3 действия "Бурграфите", също в превод от френски на Х. М. Басан и Петър Хр. Генков (84 с., 8°). През 1911 г. книгата под заглавие "Бурграфи" отново е преиздадена, като за преводач е посочен Петър Хр. Генков. Излиза в печатница "Зора" (която е стопанисвана от Хр. Н. Войников), една от големите varненски печатници-издателства.

На най-голям издателски интерес се радва драмата в пет действия "Ернани". Нейното първо издание под заглавие "Хернани" е осъществено от френски превод на Х. М. Басан и Петър Хр. Генков, като изданието е на преводачите и излиза през 1889 г. в печатница "Съединение" – Плевен. Обемът на книгата е 100 с., на формат 8°. Авторът е посочен като Виктор Юго. В тази редакция драмата има и второ издание, вече включено под номер 3 на "Театрална библиотека" и отпечатано в печатницата на Хр. Н. Войников.

Нов превод на "Ернани" е направен от 1911 г. от Христо Генков и отпечатано в печатница "Зора",

вече собственост на Д. Костакев. Второто издание на тази редакция излиза едва през 1920 г., реализирано от издателство "Живот" – София и отпечатано в съдружествената печатница "Меркур" в столицата.

"Ернани" попада в периода между двете световни войни и в обектива на *две големи фамилии издателства* в София – на Александър Паскалев и на Игнатови, които я поставят в свои библиотечни поредици. "Всемирна библиотека" под номер 783 на издателство "Ал. Паскалев" реализира книгата в стихотворен превод от Николай Милев, който превежда, както е посочено "от първообраз". Книгата има значително по-голям обем – 208 с., но на по-малкия формат 16°. През 1925 г. е направено и второ издание по тази редакция.

Утвърденият наш преводач от френски Димитър Симицов прави превод на "Ернани", включен в "Библиотека за всички" (номер 107) на издателство "Игнатови". Книгата излиза през 1939 г. (144 с. 16°) във внушителен за драматично произведение тираж от 4200 екземпляра. Всички посочени издания от 1889 г. до 1939 г. са със заглавие "Хернани". Трудно е да се търси истинската значима причина за успеха на драмата сред българските читатели. Може би тя се крие във факта, че още през 1830 г., с нейната първа появя пред френска публика тя нанася сърушителен удар върху класицизма, трасирайки пътя на романтичната драма, или пък в обстоятелството, че в пьесата са налице ярки антимонархически внушения на фона на Испания от епохата на потисника крал Карлос I.

Друга библиотечна поредица – "Маяк. Избрани книги за юноши" под номер 1 включва адаптирана издания на В. Юго за българската младежка аудитория. Книгата, откъс от "Клетниците", излиза през 1919 г. в София под заглавието "Децата на улицата. Гаврош", от утвърденото издателство "Стоян Атанасов". Откъсът е само в 45 страници на формат 16°.

Адаптирано издание на знаменития роман на В. Юго "Клетниците" излиза в "Златна библиотека за деца и юноши" (книга 3, февруари 1936 г.), приспособена от Й. Данайлов и илюстрирана от Крум Попов (67 с., 16°). Тя се появява през 1936 г. в столичната печатница "Стопанско развитие", в един

значителен тираж от 6000 екземпляра, като претърпява още две издания – през 1937 г. и 1942 г.

Пълното издание на най-значимата творба на Юго "Клетниците" <"Les misérables"> за пръв път е осъществено с превода от френски на Димитър Хаджииванов през 1888 г., като в книгата авторът е отбелязал "Виктор Юго", посочено е, че тя е "дружествено издание на капитаните Райчев и Новачков, Кифиотис, поручиците Шумутков и Йорданов, Д. П. Георгиев, Ив. Минтов, Кр. Г. Кънчев, Васил Кацулев, Васил Х. Михалев, Колю С. Арабаджиев, Танас Шевченов, Андон Киров, Никола Зафиров и Никола Русев. Изданието излиза в две части в авторитетната за времето печатница на дружество "Единство" в Пловдив на формат 8°. Фактът, че нашумелият роман на Юго е публикуван в столицата на българското Съединение, при това с едно широко участие на българската общественост в Пловдив. Създателите очевидно са спомоществуватели на изданието по примера, с който са реализирани редица български издания през Възраждането.

Не бива да забравяме, че на нашата общественост е известна безкомпромисната и непримирима позиция на Юго, която осъжда погромите над беззащитното българско население в кървавия епилог на Априлското въстание и застава твърдо зад каузата на българския народ. Самият роман с революционно-демократичните си идеи и стремежа на героите към свобода става неволно съпричастен с надеждите и упованията на народа за национално обединение на всички българи, жестоко разделени от Великите сили след Берлинския договор. Боевете на барикадите в Париж навсярно са били твърде близки с от branата на Батаак, Перущица, Брацигово, Панагюрище и още редица огнища на Априлското въстание 1876 г., а и в лицето на унижените и осъкрбените герои от уличните сражения мнозина българи са виждали своята лична съдба сред едно ново, брутално към социалните тежнения на българите след Освобождението общество. Романът "Клетниците" бива преиздаден през 1887 г. вече като второ преработено издание в пет части: "Фантина", "Козета", "Мариус" и "Идилията в улица Плюме и епопеята в улица Сен Дени" и "Жан Валкан", в общ обем от 1387 страници. Книгата е

богато илюстрирана. Изданието е осъществено от преводача. Пак в същата печатница "Единство" – Пловдив, той прави още един опит за преиздаване, като замисълът е то да бъде отново преработено. Очевидно обаче силите и финансовите възможности на Д. Хаджииванов не са достигнали и затова той се задоволява през 1898 г. да преиздаде само част първа "Фантина".

Димитър Хаджииванов осъществява и превод на романа на В. Юго "Парижката Света Богородица" ("Notre Dame de Paris"), чието първо издание е реализирано в Солун през 1890 г. Второто и третото издание излизат значително по-късно – през 1926 г. и 1927 г. от името на авторитетното софийско издателство "Ив. Г. Игнатов и синове", под заглавие "Парижката съборна църква „Св. Богородица" ("Notre Dame de Paris"). Изданието от 1926 г. е в 484 страници, които излизат в брошури от 1 до 30 с илюстративен материал и има цена 90 лева, докато изданието от следващата година има цена 250 лева, с илюстрация на „Парижката св. Богородица“. Този роман бива издаден и от столичното издателство-печатница "Право" в две части, с преводач Кр. Трифонов. Интересът на българските читатели към един от най-добрите исторически романи от епохата на френския романтизъм идва от увлекателния сюжет, изобразяването на Париж с аромата и багрите на късното френско средновековие, с неговата архитектурна атмосфера на фона на задъхани, трагични събития. Много десетилетия образите на провалилия се архиђакон Клод Фроло, прекрасната и душевно чиста циганка Есмералда и на гро-тескния звънър на църквата "Света Богородица" Квазимодо – външно грозен и уродлив, но с красивата и любяща душа, изтъкана от страдание, се запомнят и препорочват от българските читатели.

Бръщайки се към преводите на "Клетниците" в България, не може да отминем изданието, осъществено от познатия на широката читателска публика журналист, преводач и издател Харитон Генадиев. То е осъществено от набиращия вече скорост Иван Г. Игнатов в Търговска печатница от 1897 до 1898 г., които излизат последователно така: "Фантина" (1897. 242 с. с 38 листа илюстрации и портрет); "Козета" (1897. 215 с. 21 л. ил.); "Мариус"

(1897. 196 с. 12 ил.); "Идилията на улица Плюме и епопеята в улица Сен Дени" (1898. 232 с. 26 л. ил.) и допълнително книжно тяло (оформено като последна част с автор Харитон Генадиев "Коментар на "Клетниците" на Виктор Юго" (Пловдив, Ив. Г. Игнатов, централна печатница, 1899. 92 с.).

Тази изява е едно сериозно и обнадежда-ващо начало за издателя Ив. Г. Игнатов, чиято дейност започва от Пловдив и продължава в София. И в столицата той не забравя издателския успех с първото издание и прави опит за второ преработено издание, но през 1917 г. излиза само първата част "Фантина", като Ив. Г. Игнатов отбелязва в издателските данни наличие и на печатница към издателството. През 1926 г. означеното като "Книгоиздателство и печатница Ив. Г. Игнатов и синове" реализира едно цялостно преработено издание на петте части на "Клетниците" в общ обем 1344 страници и илюстрации с портрет на автора. Поместен е и коментарът на Харитон Генадиев. Цената е 300 лева, немалка за времето, но очевидно и сега книгата има успех сред българските читатели, та през 1940 г. издателството прави и трето преработено издание с по-голям обем (1438 страници), със съответния илюстративен материал и цената от 1700 лева.

Между двете световни войни излизат още някои издания на "Клетниците". *Издателството на Георги Бакалов* "Знание" отпечатва през 1920 г. първата част на романа в библиотечната си по-редица под номер 5 "Знаменити романы".

Съкратеното издание в свой превод от немски реализира Александър Лозанов (С., Пролет, печ. И. Аргоети, 1936. 128 с. 8°).

Известният софийски издател Жеко Маринов отчита, че обемът на книгата създава проблем както за издаване, така и за четене, затова предпочита да осъществи превод от адаптирано издание на френски, дело на Рене Галис. Преводът от френски по Р. Галис прави Вита Димитрова и книгата излиза от печат през 1938 г. в един средно голям тираж от 3000 екз. в обем 256 с., със съответния илюстративен материал на формат 8°. Издателят Ж. Маринов печата това издание в печатницата на Т. Т. Драгиев в София, а когато тиражът се изчерпва, през 1944 г. прави и второ издание, което излиза в

известната столична печатница "Братя Миладинови".

Като самостоятелен откъс е издаден "Козета. Разказ из романа "Клетниците", включен в поредицата на *издателство "Хемус"* – "Илюстрована малка библиотека за ученички и ученици от прогимназиите", под номер 52. Преводът е осъществен от Димитър Хаджииванов. Второто издание "Хемус" прави през 1928 г. и сега е посочен немалък тираж от 4000 екземпляра, като изданието се включва в "Юношеска малка библиотека", също под номер 52. Третото издание от 1939 г. също е с висок тираж – 4100 екз.

Трябва обаче да отбележим и факта, че първият роман на В. Юго у нас след Освобождението се появява още през 1881 г. Това е романът "Деветдесет и трета година", пресъздаващ въстанието на селяните от Бретан и Вандея, подкрепяно от емигрирали представители на френската аристокрация и англичаните, против силите на революцията и Конвента. Българският читател се запознава отблизо с революционните водачи Дантон, Робеспир, Марат. Книгата е замислена още през емигрантските години на Юго, но излиза през 1874 г. Само седем години по-късно бъдещият политик и държавник Иван Евстатиев Гешов (1849, Плевен – 1924, София) предлага на утвърдения пловдивски издател Христо Г. Данов превода на романа, който незабавно пристъпва към неговото издаване и отпечатване. Книгата е издадена като приложение към първата годишнина на пловдивското литературно списание "Наука" в обем 276 с. на формат 8°. Ив. Евстатиев Гешов е един от най-образованите ни политици и книжовници. Завършива през 1869 г. финанси и политически науки в "Owens College" (по-късно прочутият Victoria University) в Манчестър, Англия. До Освобождението заедно с работата си в търговската кантора "Братя Гешови" в Пловдив сътрудничи на българските периодични издания "Гайда", "Читалище", "Век", "Летоструй". След погрома на Априлското въстание изпраща потресаващи кореспонденции до английския вестник "Таймс" за изстъплението над българското население, съдейства и на международната анкетна комисия. За действията си получава затвор, издадена му е и смъртна

присъда от османското правителство, но бива освободен със съдействието на дипломатически представители от САЩ и Англия. Той е първият председател на Областното събрание на Източна Румелия, участва в редколегията на областния в. "Марица", член е на Научно-книжовното дружество, чийто орган е обективно-литературното списание "Наука" (апр. 1881–дек. 1884) под редакцията на Ив. Вазов, К. Величков, С.С.Бобчев, Ив. Салабашев и П. Набоков. Списанието по своя политически характер стои близо до Народната партия, организирана от Ив. Ев. Гешов, известна като "съединисти". Появата на романа на Юго "Деветдесет и трета година" в приложението на първата годишнина на сп. "Наука" е логично отражение на очакванията и надеждите, които изпитва българското общество само четири години преди съединението на Княжество България с Източна Румелия. Същият роман на големия френски писател бива издаден едва през 1929 г. от авторитетното софийско издателство "Иван Игнатов и синове" в превод от френски на Георги Рашев. Романът е реализиран на често използвания от издателството осмина формат, при тираж 3000 екземпляра, значителен за този немалък обем от 304 страници.

Успех има сред българската публика и романът "Историята на едно престъпление" („Показание от един свидетел“), превод на Д. Хаджииванов. Поради големия си обем книгата излиза в три части. Второто издание на първата част се появява през 1884 г., но за първото издание данни липсват. През същата 1884 г. излиза и втората част. Двете части се печатат в Областна печатница – Пловдив. Третата част е реализирана в печатницата на вестник "Българско знаме" в Сливен. Кога е реализирано второто издание на втората и третата част, липсват данни. Третото издание се появява след няколко десетилетия, осъществено през 1927 г. от издателство "Иван Г. Игнатов и синове", в обем 355 страници.

Ранното творчество на Виктор Юго също е обект на издателски интерес в България. *Книжарницата-издателство на Никола Ив. Бояджиев и съдружие – Солун*, която заедно с учебната разпространява и художествена литература, през 1889

г. издава в печатницата на познатия ни вече преводач и издател Харитон Генадиев в Пловдив романа "Бюг Жаргал", в превод на А. Тошев (221 с. 1 л. ил. 8°). Тази книга на Юго е гневен протест срещу колонизаторската система. Романът пресъздава въстанието на негрите през 1791 г. във френската колония Сан Доминго и е съзвучно с Великата френска революция. Изданието се появява във Франция през 1819 г., както и в пълен, редактиран от автора вариант през 1826 г., три десетилетия преди появата на "Чичо Томовата колиба".

През 1886 г. в превод на А. Тошев е издадена друга творба на В. Юго – повестта "Клод Гъо". Отпечатана е в печатница "Знание" – Стара Загора (39 с. 16°). В книгата заглавието на произведението е означено като "Клавдий Гъо". За основа на повестта служи съдебният процес срещу обикновения и хрисим работник Клод Гъо. Несправедливо осъден, той убива жестокия си надзирател мъчител и е изпратен на гилотината. По страниците на книгата се усеща острият социален патос на автора в защита на унижените и осърбените. Директно обвинение срещу устоите на несправедливото общество Виктор Юго изгражда и в другата своя повест "Последният ден на един осъден". Книгата се появява отначало у нас в превод от руски през 1890 г. със заглавие "Последния ден на един осъден на смърт". Излиза в севлиевската печатница-издателство на П. Мутафов и с-ие, в обем 127 с. (8°). Идеите на Юго за отмяна на смъртното наказание се оказват съзвучни с определени нагласи за демократизация на българското общество, за повече справедливост и човечност. Неслучайно повестта е издавана още два пъти, през 1918 г. от софийското издателство "Цвят", като е включена в библиотечната поредица "Цвят" под номер 47 (116 с. 16°), в превод от френски на Б. Митов, и през 1932 г. от столичното издателство "Ив. Г. Игнатов и синове" в поредицата "Бисери от знаменити романи на всемирната литература". Тиражът е 2000 екземпляра (8°). Същото издателство-печатница предхожда проблематиката в тази посока с отпечатването на още една книга на В.Юго: "Против смъртното наказание. Речи, писма, стихове и пр."

ИЗДАТЕЛ № 1-2 2002

(С., Посредник, 1925. 95 с. 16°). В изданието са приложени илюстрации.

През 1929 г. издателството на Игнатови пуска на книжния пазар още един от популярните романи на Виктор Юго: "Човекът, който се смее" в превод от френски на Александър Бегажев, с един немалък тираж от 5000 екземпляра. При това обемът на книгата е значителен – 524 с., на формат 8°. Тази книга Юго пише в изгнание. Заедно с увлекателно пресъздадената любов на Гуинплен и сляпото момиче Деа е пресъздаден животът в Англия в края на XVII век, с компромиса между аристокрация и буржоазия по време на революцията, с изъганите надежди на народа. Несъмнено българските издатели са отчитали читателските настроения след националните катастрофи, потушеното Войнишко въстание и поставения на колене народ след гибелния за страната ни Найски договор. Изобщо издателството на Игнатови умеет да усеща своята читателска аудитория и в различни исторически периоди да ѝ поднася актуални, злободневни и увлекателни издания, като в репертоара неизменно присъстват и книгите на бележития френски писател.

С непосочен преводач от френски е друга творба на В.Юго: "Шпионина Хуберт", излязла в поредицата "Родна библиотека" под номер 2 на печатница-издателство "Нов живот" (48 с. 16°).

Един от големите издатели на учебна и художествена литература – търновският книжар и по-късно собственик на печатница Ефрем поп Христов, през 1899 г. осъществява издание на романа "Морски труженици" (Les travailleurs de la mer) в превод от руски на Иван П. Кепов, като книгата е отпечатана в скоропечатница "Зора" на П. Н. Икономов, където излизат и други книги на търновския издател. Обемът на книгата е 241 с., с включени предговор и илюстрации (8°).

Специално място в репертоара си българските издатели след Освобождението отделят на драматургичното творчество на Виктор Юго. Някои от драмите са издадени от български почитатели на писателя, частни лица и театрални колективи. Второто издание на драмата "Мария Тюдор" е осъществено от любителска театрална група – Казанлък и отпечатана в местната печатница

"Надежда". Апесват сведения за първото издание. Някои от посочените тук драматични творби се разпространяват из цялата страна, поставят в столични и провинциални театри, дори се играят в Народния театър в столицата. Интерес предизвикват и публицистичните съчинения на писателя, които също биват издавани от преводачите и разпространявани от самите тях с голямо усърдие и любов. В големия издателски и печатарски център от края на XIX век Свищов един от местните книжовници и читалищни дейци Янко А. Енчев превежда и издава през 1891 г. книгата "От речите на Виктор Юго до изгонванието му [от Франция]", с предговор и текстове на френския писател (от с. 7 до с. 48), като изданието е включено в първата книжка на "Европейска библиотека" от март с.г. Няколко години по-късно известният журналист, преводач и политик Димитър Ризов превежда книгата на Виктор Юго "Избрани речи и прокламации", която е отпечатана през 1896 г. от книжаря-издател Христо Олчев в печатница "Напредък" – София. Изданието е с предговор и текст от 208 с. (8°).

С публицистичен характер е и брошурата "За свободата на обучението" (Реч, държана във френското законодателно събрание на 15 януари 1850 г.). Преводът от руски е на Павел Генадиев. Брошурата излиза през 1902 г. в софийската печатница "П. М. Бъзайтов". Тя е само в 8 страници, на формат 8°. Авторът е отбелязан като Виктор Юго.

През 1925 г. в София е отпечатано в брошура от 31 страници полемичното публицистично съчинение на Юго "За правото, справедливостта и човеколюбието" (16°). Изданието е включено в поредицата "Политически бисери" под номер 1, но без означен преводач. На следващата 1926 г. в печатница "Труд" – Оряхово излиза речта на Юго "Волтер" в превод от френски на М. Воденичарова. Брошурата е поставена в библиотеката "Обществен живот" под номер 6. И тук авторът е отбелязан като Виктор Юго.

Направеният преглед на изданията на Виктор Юго в превод на български до 1944 г. сочи няколко тенденции.

❖ Основната част от преводните книги са според френския оригинал и малка част от

тях в първите десетилетия са опосредствани преводи от руски.

- ❖ Според жанра преводните издания на Юго у нас са: романи, повести, разкази, драми, публицистично-полемични съчинения (най-вече произнасяни по различни поводи).
- ❖ В осъществяване преводите на Юго се включват авторитетни книжовници, публицисти и писатели – Константин Величков, Х. М. Басан, Петър Хр. Генков, Ив. Ев. Гешов, Димитър Ризов, Димитър Хаджииванов, Янко Енчев, Димитър Симицов, Александър Беганеев, Харитон Генадиев.
- ❖ Изданията на Юго в България стават достояние на широката читателска аудитория благодарение на отделни лица със симпатии към творчеството на Юго, на театрални групи и най-вече на български издатели, сред които видни представители на издателския бизнес с голям принос към българската книжовност – Иван Г. Игнатов и синове, "Александър Паскалев", Ефрем поп Христов, Жеко Marinov, Георги Бакалов.
- ❖ В отпечатването на преводните издания на Юго се включват печатници и печатници-издателства – на Хр. Г. Данов (Пловдив), на

Хр. Н. Войников – печатница "Зора" – Варна, на Панайот х. Панайотов (В. Търново), печатница "Съединение" – Плевен, печатница "Знание" (Ст. Загора), печатницата на Игнатови в столицата, печатницата на П. М. Бъзайтов (София), Търговска печатница (Пловдив), печатниците "Стопанско развитие", "Петър Глушков" и "Братя Миладинови" – София, скоропечатницата на П. Мутафов и сие в Севлиево, печатница "Отец Паисий" (Търново) и др.

- ❖ Сред библиотечните поредици, в които биват включвани преводните творби на В. Юго, са: "Театрална библиотека", "Маяк. Избрани книги за юноши", "Политически бисери", Библиотека "Знаменити романи", Библиотека "Златни романи", "Европейска библиотека", "Всемирна библиотека", "Бисери от знаменити романи на всемирната литература" и др.

Преводните книги на Юго сочат предпочтения и вкусове на българските книгоиздатели към високите образци на свестовната художествена литература, както и сръмежа за обогатяване на творческата палитра на един изтъкнат автор с повече жанрове, които биха го представили попълно пред българския читател.

ЛИТЕРАТУРА

Българска възрожденска книжнина. Състав. М. Стоянов. Т. 1-2. С., Наука и изк. (НБКМ – БИА), 1957 – 1959, 664; 958 с.

Български книги 1878 – 1944. Библиогр. указател. Т. 1-6. С., НБКМ, 1978, 426; 564; 449; 591; 502; 441 с.

Георгиев, Лъчезар. Организация на издателския процес. История и съвременни аспекти на издателската дейност XIX – XX век. В. Търново, Унив. изд. „Св. св. Кирил и Методий“, 1994. 120 с.

Георгиев, Лъчезар. Литература и книгоиздателска традиция. В. Търново, Faber, 2000. 264 с.

Гергова, Ани. Книжнината и българите. С., БАН, 1991. 260 с.

Иван Естратиев Гешов. Лична кореспонденция. С., Акад. изд. М. Дринов, 1994. 317 с.

Митов, Д., Ал. Пешев. Западноевропейската литература от Великата френска буржоазна революция до Парижката комуна. С., Наука и изк. 1975. 654 с.

Митов, Д. Западноевропийската литература след Парижката комуна. С., Наука и изк. 248 с.

Хаджикосев, Симеон. Виктор Юго. Клетници. – В: **Хаджикосев, Симеон.** Западноевропейската литература XIII – XIX в. С., 1998, 157–160.

Хаджикосев, Симеон. Последният титан на класическия хуманизъм (Виктор Юго). – В: **Хаджикосев, Симеон.** Сред класиката. С., Нар. просвета, 156–185.

КРАЕВЕДСКИ КЛУБ "РОДЕН КРАЙ"

Една хипотеза

КАМЕННАТА ТЕСЛА Е ЛИЧЕН НОЖ!

Васил Узунов

Известно е още от първата половина на XX век, че теслата е домашно сечиво, което се открива при разкопки на селищни могили, селища и отделни жилища, обитавани през неолита и енеолита.

С различни публикации ни убеждават, че поменатият режещ инструмент се е прикрепвал към дървена дръжка и вече като ударен инструмент е служел за издялване и оформяване на дървени, костени и други материали според нуждата.

В началото на 70-те години обаче, един археолог от придунавския район, също при разкопки, беше открил голям брой от тези сечива и в списание "Археология" в публикацията си пише: "Няма ли някой да каже какви са тези каменни тесли?"

Този въпрос сочи, че той не е убеден във функционалното определение на сечивото.

Да края на 2000 г. употребата му също не беше изяснена. Ето това наложи да се занимая с функционалното му предназначение.

Каменната тесла е предмет, изработван от различни скални породи, в зависимост от това

за какво ще се използва. Някои тесли са изработвани от андезит и после термообработвани.

За да се определи назначението, следва да се изходи от формата, след като се огледат около 20 броя от тях. Така се стига до определението, че основата е геометричната фигура трапец, изработена от каменна едноструктурна плочка.

Продължителното наблюдение показва също, че предметите имат някои постоянни, неизменящи се при производството размери или в малки граници, а другите размери се изменят от различни фактори.

В случая трапецът, извлечен от казаното наблюдение, има две еднакви, но не успоредни и нееднакво дълги страни. Има също две къси страни, от които едната е почти с еднаква дължина във всички разглеждани предмети, докато срещуположната е променяща се. Съответстващите ъгли също са различни. Поради това, че предметът е плочка с определена дебелина, то съответстващата задна стена се проектира от предната със същите размери, като се променят само дългите страни.

За по-добро усвояване формата на предмета и откриване на точното му назначение, след на-

правеното описание на страните, определям: стена, заключена между най-дългите страни – *предна лицева*, стената, заключена между по-късите страни – *задна тилна*, най-тясната част на предмета – *постоянна или ръкохватна*. Срещуположната должна – *режещ ръб*.

При това означение на предмета се оформяват три елемента:

- А) тяло;
- Б) горна дъгообразна част – ръкохватна;
- В) должна режеща част.

Тия части ще бъдат разгледани поотделно и по-подробно.

Тялото е общото каменно парче, в краищата на което са оформени останалите две.

Горна дъговидна част – за нея се твърдеше, че в дървена дръжка, в единия край на която е прорязан отвор с определени размери, се втиква каменната тесла, след което се заклинва и превързва с гъвкави връзки. Това закрепване за нас не е приемливо.

Гледано от лицевата стена, този дъговиден край на предмета, съобразен с наблюденията от другите подобни, се установява, че дъгата му не е симетрична спрямо мислената наддължна деляща го ос. Дясната страна е винаги по-крута, по наведена, докато лявата е удължена и по-плавно наклонена къмния край на предмета. Освен това на някои тесли се наблюдават и площадки на мястото на дъгата. Обикновено са две – дясна и горна. Дясната е с размер около 15-20 mm и е по-наведена, а лявата с дължина около 25-30 mm и е по-хоризонтална. Между тях се наблюдава добре загладен ръб. На голямата стена в горната страна на тялото се усеща при пипане едно слабо вкопаване.

При полагане на показалеца на дясната ръка върху описаната дъга или площадки той ще ги покрие *плътно и точно*, а показалецът ще попадне в описаното вкопаване на тялото. Казаната дума “точно” ще отговаря на истината само тогава, когато разстоянието между трите свивки

на пръста поотделно отговарят на размерите си в горния край на дъгата.

Изследването на това разстояние има смисъл, защото между наблюдаваните тесли има и такива с много малки размери – 20-30 mm, докато в по-големите посоченото разстояние от първата до третата свивка е не-повече от 48 mm и отговаря на високи и възрастни хора. Ако се установи взаимозависимост между височината на индивидите и посоченото разстояние на показалеца, *археолозите ще знаят колко са били високи обитателите на неолитните селища*.

При правилно подбиране на предмет с точно покриване на казаната дъгообразна част се осигурява плътно обхващане на същия и изключва изплъзването или падането от ръката при работа. Силата на натиска при върха на показалеца противостои на силата на съпротивление, възникваща от долната режеща част. Прави впечатление също, че и при други предмети, определени като ударни (с дръжки), това разстояние остава постоянно – 48 mm. Като такива може да бъдат посочени кремъчните копачи (мотики), при които и дължината, и работните части са различни.

Режещ ръб – резец. Той се оформя в долния край на лицевата стена, като тя си остава не-променена, а се изпълнява и намалява тилната стена, докато се получи между двете ъгъл около 45°. Именно този ъгъл определя и резеда в долния край на лицевата стена. Този ъгъл позволява и източването на сечивото върху подходящи пясъчни точила.

При това описание би трябвало да очакваме, че следите от износване при употреба ще бъдат перпендикуляри на малката стена. Наблюдавайки обаче другите подобни оръдия на труда, виждаме, че някои от тях са износени еднообразно само в лявата страна на режещия ръб. Ако огледаме със силно увеличение тези места, ще открием, че следите на износване са коси и сочат центъра на тялото.

От видяното правим прости извод, че сечивото е употребявано подобно на обущарското

ножче, с което обущарят извършва най-различни операции в работата си – движи го по дължината на резеца или силата при рязане е зависела от захващането на ръката и натиска и движението на показалеца. При това положение с *този нож се е вършело всякакво рязане на растения, меса, кожи, дървесни и разни други. Той почти не е изпускан от ръката на притежателя му, или при нужда е поставян в джоб, стоящ на най-близко разстояние до китката на ръката – от корема до хълбока.*

Моето виждане по този въпрос е, че *каменото рубило или ръчният клин от палеолита е преминал в личен нож*. Наличието на подобни ножчета в домовете през новокаменната и медната епоха с различни големини показват, че *всеки член от семейството, от най-малкия до най-големия, са притежавали такива ножчета, което може да определи броя на хората в съответното жилище*.

От казаното дотук съвсем нормално възниква и въпросът: А за лявата ръка имало ли е такива лични ножове? Разбира се, имало е. Както и днес в обществото от 8 до 12% населението е леворъко, така е било и преди 5 и много повече хиляди години. Те – ножовете за леворъки, се различават от описаните само по това, че зоната на износване вече е от дясната страна на режещия ръб и това, което се описа за положението на показалеца, е огледално обратно. Или по-стръмния наклон на дъгата е вдясно, а по-скосения – в лявата страна.

Материалите, които използвах при това изследване, са осигурени чрез събирачество по повърхността на селищните могили и неолитни селища в землището на град Златарица: Дайча I, Дайча II, Стоки, Ралинча, Дражана, Изворите и др. Наблюдения също извърших в археологическите музеи – Пловдив, Асеновград и историческия музей – Плевен.

Материалът е подготвен редакционно и компютърно обработен от г-жа **Боряна Аврамова** – специалист в община Златарица. Редколегията на сп. „Издател“ ѝ благодари за оказаното съдействие. Списанието ни публикува подобни краеведски материали само в изключителни случаи, като важни научни хипотези и откъси от бъдещи научни издания, поставени под печат. С настоящата публикация даваме своя принос към културното минало на Златарица, в знак на съпричастност и уважение към богатите му културни традиции в краеведската издателска дейност на това древно селище.

ИДЕИ ЗА НОВИ КНИГИ

ЛЕГЕНДИ

ЗА ЧЕРВЕН БРЯГ

Стела Асенова

Първа легенда

През средновековието хората от селището Джервенбряг копаели почва с червен цвят, затова я нарекли Червен бряг.

Втора легенда

Старите хора разказват легенда за трагичната смърт на няколко български момичета, които със своята постъпка спасили вдърата си.

***

По тези земи властвал във времето на турското владичество богат и жесток турски ага. Той вършел много злини и разплаквал не едно семейство. Неговите деяния вписвали не само грабежи, но отвлечането и обричането в робство на много български момичета.

Един ден той дошъл отново по тези места за поредния грабеж. Пътят му минавал през реката Истър. Там, на отсрещния бряг, видял красиви българки да белят платно. Заслепен от красотата, невинността и младостта им, той се опитал да ги примами. Изпратил няколко свои подчинени, да му доведат момите. Когато те се появили, турчинът започнал да им показва красиви накити, обещавал им богатство и приказен живот, ако

го последват. Момите отбивали неговите предложения. Останали твърди пред молбите, заплахите и обещанията му. Тогава той заявил, че ще им даде време за размисъл, като се надявал, че те сами ще дойдат при него, без насилие. Когато пратениците на агата дошли да получат отговор, българките заявили отказа си за пореден път.

Силно разгневен, щом разbral за техния отказ, агата заповядва да доведат девойките при него. Пратениците се върнали на мястото, където получили отказ от българките, но не ги открили.

Дълго време те ги търсели и накрая внезапно ги видели, изправени на една скала. Черните конници на Аллах се насочили към тях и ги наблизили. Те тържествували, защото девойките нямали изход за бягство.

Но каква била изненадата им, когато видели как заловени за ръце, те скочили в пропастта, пред която течала реката.

"Насила хубост никога не става!" – замръял в Искъра ясният им вик.

Момите паднали върху кристално чистия бряг на реката. Кръвта им обагрила камъните и земята и попила в тях. Когато реката придошла, тя не могла да отмие кръвта на българките. Затова в памет на тех-

ния подвиг местността била наречена "Червен бряг".

*Трета легенда
(свързана с местност край
града – на 6 км от него)*

При заплахата на турските орди над Царевия град Търново, цар Иван Шишман тръгнал за Средец. Той прекарвал със себе си царската хазна, натоварена на 60 коня. Пътят му минавал край местността Реселец. Там царят изпратил съгледвачи да проучат дали не са преследвани. Съгледвачите се върнали с лоши новини.

Докладвали на царя, че след тях се движели големи османски орди. За да спаси богатството на народа си от алчни турски ръци, Иван Шишман заповядал да го скрият в околните пещери, тъй че то да бъде открито от българите.

Не след дълго свитата на българския цар била обградена от турски войски.

Всички българи намерили смъртта си от турският ятаган, защото не изказали къде са скрили царското богатство. Българският цар станал свидетел на зверски убийства и разbral, че това е най-голямото наказание за него.

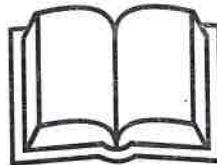
*Четвърта легенда
(легенда за река Панега, до
която е разположен градът)*

В мрачните векове на насилие и робство в този край живял турски бей.

Той бил приказно богат и можел да си пожелае всичко на този свят, но нищо не го радвало. Тежка болест повалила любимата му дъщеря Панега. Беят обикалял с нея земите на сultана на дълж и шир. Не скъпял средства, стига това да върне здравето на дъщеря му. Болестта не погубила красотата на туркината, а нанизът от златни алтъни, който носела Панега на шията си, я правел още по-красива.

При поредното си пътуване керванът на бея замръкнал в местност с равнинно дъно и високи скали. Там те решили да пренощуват. Когато шатрите били разпънати и станът потънал в сън, изведенъж изпод земята близнала вода. Беят се опитал да спаси любимото си дете, но водата повлякла болната Панега към дъното. Причината за гибелта ѝ бил тежкият наниз алтъни, окачени на шията ѝ. Беят наблюдавал как момичето му се давело в близналите води и това наранило жестоко, завинаги бащиното сърце.

Тогава, в памет на дъщеря си, той нарекъл реката "Алтън Панега" или "Златна Панега", останало и до наши дни.

КОРЕСПОНДЕНТИ НА "ИЗДАТЕЛ"

Бих желала да благодаря на г-н д-р Лъчезар Георгиев за любезната покана да сътруднича на списание "Издател". Надявам се моята статия, с която се докосвам до България и българската интелигенция, да допадне на читателите.

Познавам д-р Георгиев от времето когато работех като асистентка в английската академия на Великотърновския университет. През зимата на 1996 г. имах възможността да участвам в европейски проект по програмата "Темпъс" за български университетски преподаватели по английски език. По проекта беше включена специализация в Англия, която започнах в началото на януари. Великотърновският университет имаше добре развити връзки с университета в Улвърхемптън, Англия, който имах щастие да посетя и да се запозная с английския модел на висше образование и методите на преподаване на английски език.

Това посещение беше първата ми интродукция към страната и също така към работата по проекти, спонсорирани от Европейския съюз. След като се преместих да живея за постоянно със съпруга си (който е англичанин) в Улвърхемптън през есента на 1996-та, имах възможност да работя в системата на образованието и да усъвършенствам знанията си за проекти, подкрепени от Европейската комисия и други организации. Започнах работа в колежа в Улвърхемптън, където бях координатор по фондонабиране в отдела по фондове и реализация на проекти. Разработвах проекти със страните от Източна Европа, в това число и България в областта на обучението и образованието. Имах възможността да преподавам български и руски език във вечерните курсове на колежа. Също така бях официален преводач по руски и посрещах де-

НАУЧНА И ИЗДАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ НА УНИВЕРСИТЕТА В УЛВЪРХЕМПТЪН

Силвия Хейкокс

легации от Русия и бившите съветски републики. Колективът беше много сплотен и имаше колеги от различни страни. Впечатленията ми бяха, че всички работят с много високо чувство за отговорност и професионализъм.

Бях поканена от радио ББС Уест Мидланд за интервю по въпросите на международните студенти, в резултат на което получихме много телефонни обаждания от страната и чужбина от слушатели, които се интересуват от колежа. Маркетингът и промоцията на курсовете и програмите в него бяха неотделна част от работата ми. Двете години и половина в колежа разшириха познанията ми в областта на фондонабирането и намирането на спонзори от Европейския съюз и множество благотворителни организации.

През следващите две години ми се удаде възможността да работя в отдела по международни връзки и проекти към Министерството на земеделието, където бях координатор на екип от консултанти, работещи по проекти в целия свят. Работата беше много вълнуваща, с всекидневни контакти с офисите в Русия, Румъния, България и дискусии с партньори от страни като Филипините, Тайланд, Китай и др. Експертизата, която предлагахме в областта на международните проекти, беше с много високо качество. Инфраструктурата в министерството и техническата база бяха на световно ниво, изисквано от необходимостта за оцеляване в света на междуна-

родната конкуренция. Разполагахме с най-модерните компютри и информационни системи, електронна поща, факсове, телефонни линии и мобилни за връзка навсякъде по света. Проектите, които печелехме, възлизаха на стойност около 3 милиона британски лири годишно, като имахме партньори в много страни по света. Удаде ми се да пътувам доста из Англия, в по-големите градове като Лондон и Бирмингам. Имах и честта да посрещна делегация в Лондон от българския заместник-министър на земеделието. Работата беше изключително динамична и напрегната, работехме до късно вечер и през уикендите за спазване на крайните срокове, но всички усилия си струваха, когато печелехме проектите.

Сегашната си работа в университета в Улвърхемпън започнах през ноември миналата година. В момента работя в катедрата по следдипломна квалификация, където координирам програмите на обучение. Също така се занимавам с работа по проекти, спонсорирани от външни източници, като например Европейският съюз и редица други британски институции.

В нашия университет се обучават 22 000 студента, персоналът наброява 1 500 человека. Тук работят около 30 професора, множество доценти и научни работници. Оперираме с десет катедри, които покриват много широк кръг от програми и курсове. Научната база е много добре развита, с множество технически експериментални центрове и лабораторни в петте корпуса на университета, които се намират в различните градове в района на Уест Мидланд. В момента тече проектът "Хоризонт", който включва изграждането на нов библиотечен и конференционен център, възлизащ на 23 милиона британски лири. Центърът ще бъде официално открит от ковчежника на правителството Гордан Браун през тази есен.

В университета кипи активна научна и издателска дейност, в резултат на която всяка година излизат много нови научни публикации. Засега университетът няма издателство, но в правната катедра скоро ще пилотира проект за собствена издателска къща. Процесът на

публикуване на научна литература е предоставен на инициативата на научния работник. Обикновено се представя резюме на статията или книгата и се изпраща до няколко издателства, където специалисти рецензират материала и ако бъде одобрен, се сключва договор с автора. Научната работа се поощрява във всички катедри, като държавата отпуска фондове на университета за поддържането на научната и интелектуалната база.

Друг източник на доходи за университета в областта на научно-исследователската и издателската работа са проектите, с които кандидатстваме за фондове по различни програми на Европейския съюз и редица други организации, които отпускат средства на образователните заведения. Темите на проектите покриват широк спектър от предмети, като например лингвистика, литература, Интернет дизайн, околната среда, социални науки, история, компютри и т. н.

Ето и няколко интересни факта за университета в Улвърхемпън:

- ♦ международните контакти и проекти включват много отделни кътчета от земното кълбо, като един от скорошните ни проекти е откриването на офис в Куала Лумпур;
- ♦ 3 000 международни студенти;
- ♦ над 1 000 електронни журнала в библиотеката, достъпни за преподаватели и студенти;
- ♦ университетът е централно разположен в Англия и се намира на 30 минути от Бирмингам и 2 часа от Лондон;
- ♦ университетът предлага над 100 различни специалности;
- ♦ образователната традиция в Улвърхемпън датира от 1512 г., като се сформира първото граматическо училище в района;
- ♦ получава статута си на университет през 1992.

Надявам се с това кратко въведение да съм нарисувала интересна за читателите картина на научната и издателската дейност на университета в Улвърхемпън.

Бих искала да пожелая попътен вятър на списание "Издател" и на добър час!

ИЗДАТЕЛ

НАУЧНО СПИСАНИЕ ПО ПРОБЛЕМИТЕ
НА ИЗДАТЕЛСКАТА ДЕЙНОСТ

книга 1-2, 2002 година

ТЕМИ

Авторско право

Българските издатели, писатели и книги
през погледа на литературния критик

Десет години Университетско издателство
"Св. св. Кирил и Методий" – Велико Търново

Краеведската издателска дейност

Издателска дейност в България XIX –XX в.

Краеведски клуб "Роден край"

Идеи за нови книги

Кореспонденти на "Издател"

На корицата: репродукция на университета в английския град Улвърхемпън
(по Роджър Фелтън)

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

д-р Лъчезар Георгиев – главен редактор

Симеон Василев

Иван Илийков

Кънчо Данев – худ. оформление

доц. д-р Мария Младенова

доц. Христо Цацинов

Христо Медникаров

Райна Карабоева

Редактори на броя

д-р Лъчезар Георгиев

Цветанка Рашкова

Формат 56x84/8. Печатни коли 3.25

Излязла от печат юли 2002 г.

ISSN 1310 – 4624

ПЕЧАТНИЦА "СИРА" – ВЕЛИКО ТЪРНОВО, 2002 г.

ПЕЧАТНИЦА *Си^ра*
Отпечатва: ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Многоцветни етикети и картонени опаковки за всички видове производства,
формуляри, пликове, календари, дисплеи, плакати до 70/100 см.

Вестници, списания и литература.

Цвеклоотделяне, Лакиране с UV лак.

Каширане на картон и белгии до 70/100 см.

Форматиране на хартия и картон от роли.

тел.: 062/49845, 49855; факс: 062/49895; e-mail: siraprint@bulgaria.com

ISSN 1310 – 4624